

DARE MAI
EXISTĂ?

CĂSĂTORIA ÎN ORACOSTE

PASCAL
BRUCKNER

TREI

T102093

ACUM
PENTRU
VIITOR

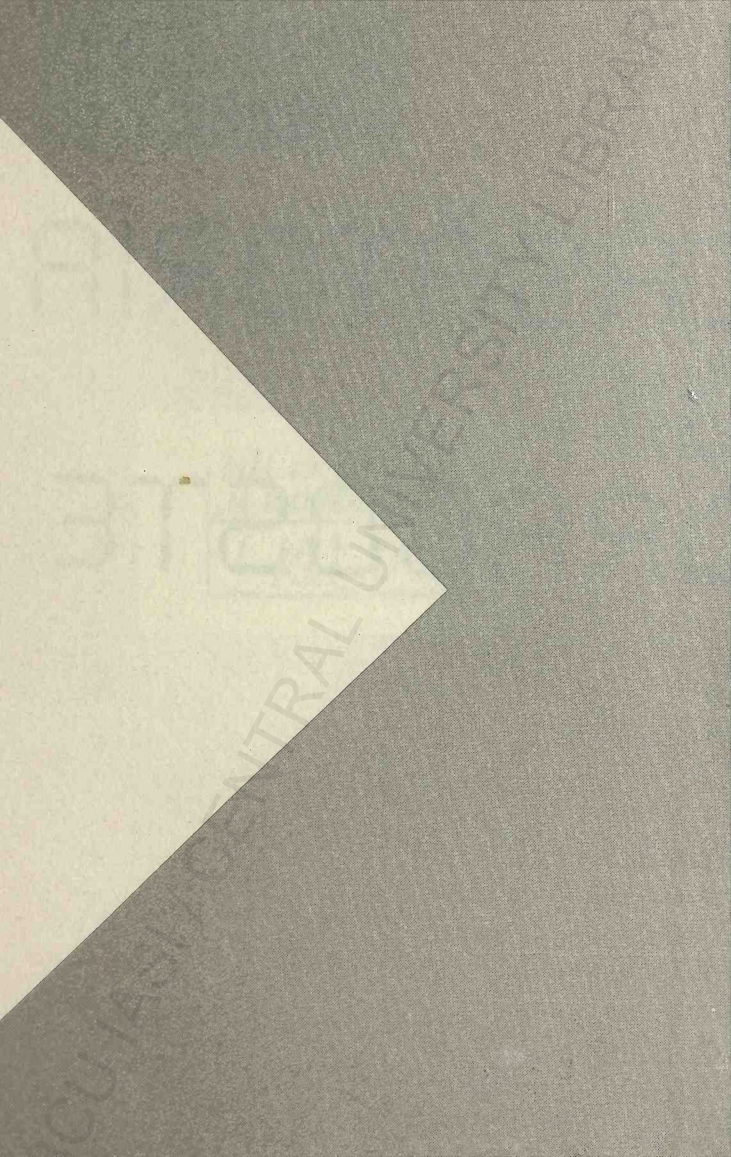
BIBL. CENTR. UNIV.
„M. EMINESCU” IAȘI

102.093

ORARE MAI
EXISTĂ?

CĂSĂTORIA
ÎN
ORACIUNTE

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

203
DARE MAI
EXISTĂ?

580.972

CĂSĂTORIA DIN BRAGOSTE

PASCAL
BRUCKNER

TRADUCERE DIN FRANCEZĂ DE
IRINA MAVRODIN

TREI

Editori: Silviu Dragomir
Vasile Dem. Zamfirescu
Director Editorial: Magdalena Mărculescu
Design: Radu Manelici
Redactor: Florina Pîrjol
Director Producție: Cristian Claudiu Coban
DTP: Gabriela Chircea
Corectură: Elena Bițu
Eugenia Țarălungă

DESCRIEREA CIP a Bibliotecii Naționale a României
BRUCKNER, PASCAL

Căsătoria din dragoste / Pascal Bruckner;
trad.: Irina Mavrodin. - București: Editura Trei, 2011
ISBN 821.133.1-4=135.1

I. Mavrodin, Irina (trad.)

821.133.1-4=135.1

Titlul original: *Le mariage d'amour a-t-il échoué?*

Autor: Pascal Bruckner

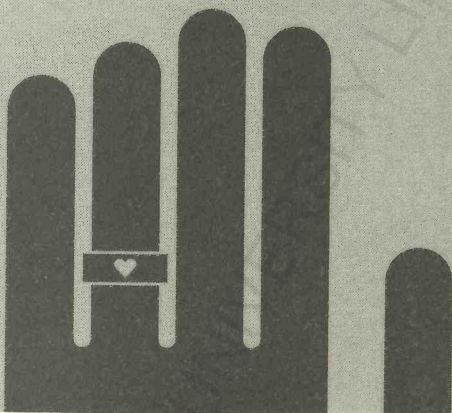
Copyright © Editions Grasset & Fasquelle, 2010

Copyright © Editura Trei, 2011
pentru prezenta ediție

C.P. 27-0490, Bucuresti
T/F: +4 021 300 60 90
E: comenzi@edituratrei.ro
W: edituratrei.ro

ISBN 978-973-707-553-6

13 IAN 2014

„Americani divorțează din nepotrivire de caracter. Ei nu ar trebui să se căsătorească niciodată. Scopul căsătoriei este tocmai acela de a se lupta pentru a supraviețui momentului când nepotrivirea de caracter e mai puternică decât tot restul. Căci bărbatul și femeia, prin chiar natura lor, sunt incompatibili.“

G.K. Chesterton

*Pentru Patrice Champion
in deplină complicitate...*

BCU IASI / CENTRAL

BIBLIOTHEQUE CENTRAL UNIVERSITE DE LYON

În octombrie 2009, la Erbil, capitala Kurdistanului irakian, o echipă de voluntari francezi proiectează o serie de filme, printre care un documentar despre un bătrân care își câștigă viața colectând bidoane și canistre de benzină. El locuiește în apropierea unei gropi de gunoi și-și spune povestea care, la fel ca aceea a poporului său, este presărată cu tot soiul de nenorociri. În timp ce înșiră necazurile pe care le-a trăit, se îndreaptă dintr-odată de spate și strigă: „Ce mi-a reușit cel mai bine în viață? M-am însurat din dragoste

și am făcut doi copii din dragoste.“ Nevasta îi aprobă spusele. Sala aplaudă și votează în favoarea scurtmetrajului. Kurdistanul irakian, deși prosper și pașnic, comparat cu restul națiunii, funcționează pe baza unui sistem de clanuri care îi constrânge pe tineri să accepte căsătoriile aranjate de familii. Fetele bănuite că și-au ales singure iubiții devin victime ale unor crime săvârșite în numele onoarei sau ale unor sinucideri provocate. Numeroși kurzi fug în Europa sau în Statele Unite nu numai din motive financiare, ci și din motive de autonomie individuală: ei vor să aibă parte de căsătorii făcute din plăcere, vor să se însoare sau să se mărite cu ființa iubită, și nu cu cea care le este impusă¹.

Ciudată situație: în timp ce libertatea amoroasă își exercită seducția asupra unei părți din societățile tradiționale, asupra țărilor musulmane, precum și în India sau China (chiar dacă, în cazul acestor două țări, numărul

¹ Îi mulțumesc lui Hugues Dewavrin pentru această informație. Documentarul intitulat *Daba, orașul bidoanelor* a fost produs de Alterdoc, ONG audiovizual, și a fost realizat de Baudoiu Koenig.

mic de femei, cauzat de practicarea avorturilor selective, dezechilibrează piața matrimonială) și în timp ce, la noi, homosexualii și lesbienele își doresc accesul la căsătorie, aceasta cunoaște, în Occident, o criză de legitimitate. Sub forma sa clasică, ea era acuzată de toate relele; lipsită de egalitate, despotică, ea reducea femeia la statutul de obiect, atrăgând după sine adulterul și prostituția. Puține instituții au provocat atâtea ironii și atâtea furie. Sub forma contemporană a consimțământului, care triumfă după al Doilea Război Mondial, căsătoria creează noi flageluri, fără să le anuleze pe cele vechi: nici plăcerea cumpărată, nici infidelitatea nu dispar, în timp ce numărul divorțurilor explodează și celibatul se extinde. Povestea căsătoriei clasice consta în a te resemna în temnița conjugală sau în repulsia pe care aceasta o inspire; astăzi, povestea ei, în Europa, cel puțin, este una a înstrăinării de sine. În decursul timpului,

a avut mulți dușmani, înainte de a-și deveni sieși cel mai teribil dușman. Secolul XX emancipase sufletele și trupurile, în ideea de a obține armonia acestora; dar rezultatul nu a fost decât un și mai mare dezacord. Ce s-a petrecut, oare? Palatul fermecat al afecțiunii reciproce nu e cumva doar o colibă dărăpănată, aflată în bătaia tuturor vânturilor? Cum se face că iubirea, care n-a cunoscut niciodată legea (*Carmen*), poate sta sub semnul legii, de vreme ce rațiunea sa de a exista este tocmai abaterea de la lege?

1. CATASTROFA DIN
NOAPTEA NUNTII

PRO-PRO
ITOUU

TRAL UN

UNIVERSITY LIBRARY

În romanul său *O viață* (1883), Guy de Maupassant spune povestea unei fete din mica nobilime normandă, Jeanne, care se îndrăgostește de un viconte din împrejurimi, Julien. În seara nunții, tatăl ei, la îndemnul soției sale, îi vorbește fetei între patru ochi, pe un ton foarte jenat, despre ceea ce o așteaptă:

„Draga mea [...], nu știi ce știi tu despre viață. Există mistere ce le sunt ascunse cu grijă copiilor, și mai ales fetelor, fetelor care trebuie

să-și păstreze sufletul pur, ireproșabil de pur, până în momentul când le punem în brațele bărbatului care urmează să le facă fericite. El este cel ce trebuie să ridice vălul aruncat peste dulcele secret al vieții. Dar ele [...] se revoltă adeseori în fața realității oarecum brutale care se ascunde îndărătul viselor. Rănite în sufletele lor, rănite chiar și în trupurile lor, ele refuză să-i dăruiască soțului ceea ce legea, legea umană și legea naturală îi acordă ca un drept absolut. Nu pot să-ți spun mai mult, draga mea; dar nu uita că tu îi aparții în întregime soțului tău.“

Aceste cuvinte, încărcate de aluzii și echivocuri, într-o vreme când ideea de educație sexuală era de neconceput, stârnesc în sufletul miresei o mare spaimă. Ieșind de la mănăstire,

unde a fost crescută, ea trece de la starea de inocență direct la cea de soție. Se lasă dezbrăcată de cameristă și-și așteaptă, tremurând, noul soț, cu sentimentul că va luneca în această noapte a nunții ca într-o fântână fără fund. Soțul ciocănește ușor de trei ori la ușă, el însuși paralizat de trac și lipsit de experiență. Vine să-i ceară ceea ce i se cuvine și o roagă să-i îngăduie să se culce alături de ea. Fata nu-și poate ascunde teama, mirele se simte jignit, se duce și se dezbracă în camera alăturată, reapare în izmene și în șosete și se strecoară în pat. Când fata simte lipindu-se de ea „un picior rece și păros“, cu greu se stăpânește să nu țipe. Pentru a gusta picanterea unei asemenea situații, trebuie să știm că, într-o vreme când scăldatul în mare rămânea apanajul unei minorități, fetele și băieții aveau puține ocazii, cel puțin în cazul claselor înstărite, să-și cunoască reciproc anatomia: situația era diferită la țară,

unde muncile grele, făcute la comun, și vederea animalelor îi inițiază mai devreme pe tineri în anumite lucruri. Restul serii este un dezastru. Julien, grăbit să-și exercite dreptul, se năpustește cu mâinile spre pieptul lui Jeanne, care îi rezistă. El își pierde răbdarea, o apucă zdravăn în brațe, o acoperă cu sărutări și, în sfârșit, o posedă brutal. Încearcă după aceea s-o mai îmbrățișeze, dar ea îl respinge și, gândindu-se cu groază la părul des de pe pieptul soțului ei, geme: „Iată, deci, ce-nseamnă pentru el să fii soția lui; despre asta, despre asta este, așadar, vorba!“ Această seară de groază, în ciuda existenței unui episod senzual mai fericit, ce are loc cu prilejul unei călătorii ulterioare în Corsica, îi va schimba cursul vieții și o va face insensibilă la „nevoile cărnii“.

Traumatismul din noaptea nunții, amestec de viol și de lipsă de îndemânare, a fost înlocuit de experiența primei dăți, arareori glorioasă, exceptând

cazul acelor – soți sau soții – care au avut șansa să fie deja inițiați de niște suflete miloase. Această inițiere are loc, în general, între șaisprezece și optsprezece ani, vârsta dezvirginării fiind remarcabil de stabilă de câteva decenii încoace: fetele și băieții se grăbesc să scape de o virginitate care este, pentru ei, un handicap ce îi împiedică să intre mai repede în vârsta adultă. La sfârșitul anilor 1960, o treime dintre femei erau virgine înainte de căsătorie; la sfârșitul anilor 1980, doar una din zece mai este virgină când se căsătorește. Cu excepția creștinilor, evreilor și musulmanilor fundamentalști, care încă atribuie o valoare simbolică himenului și fac din păstrarea lui intactă o garanție de puritate, așteptarea nu mai este sinonimă cu înțelepciunea, ci cu prostia. Această situație este ilustrată de micul roman al scriitorului britanic Ian McEwan, *Pe plaja Chesil* (2008), a cărui acțiune se petrece în 1962, cu câțiva ani

Înainte de revoluția sexuală, în plină perioadă de tranziție. Edward și Florence, care tocmai s-au căsătorit, s-au instalat într-un han din Dorset, în apropiere de plajă. Neliniștiți la gândul că vor rămâne singuri în camera lor, prelungesc cina, temându-se de momentul când vor fi între patru ochi. Florence este oripilată la gândul că în curând va fi goală în brațele soțului său, pe care, totuși, îl adoră, iar el nu cunoaște voluptatea decât ca plăcere solitară. Noaptea trece și nu se petrece nimic, tânăra pereche fiind paralizată de o stare de inhibiție. Un gest care n-a fost făcut, un cuvânt care n-a fost rostit, și iată că o promițătoare legătură între o femeie și un bărbat eșuează. Castitatea nu e frumoasă, ci grotescă. Fiindcă n-au știut să treacă peste ceea ce-i reținea, Edward și Florence și-au distrus povestea: nu sunt înduioșători, ci patetici, și cititorul râde de ei, bucurându-se totodată că nu trăiește în epoca lor.

Revolta împotriva căsătoriei de odinioară este marcată de o inversare a priorităților: pe vremuri, căsătoriile se făceau din interes sau de conveniență, pe când acum se fac din dragoste, chiar dacă pot intra încă în joc și considerații privind statutul sau averea partenerului. Era castă — „Căsătoria este o legătură cucernică și religioasă, spunea Montaigne, iată de ce plăcerea pe care o simte cel căsătorit trebuie să fie reținută, serioasă și întrucâtva severă” —, acum va fi o sursă de plăceri pentru ambele sexe. Era meschin de mercantilă — „Uită-te la portofel, nu la chip”, spunea un proverb german din Baden, în secolul al XVIII-lea² —, acum devine dezinteresată. Era întemeiată pe considerente raționale — „Bărbatul trăiește două zile frumoase pe acest pământ: când se însoară și când își îngroapă nevasta”, spune un alt dicton, din Anjou, din aceeași epocă³, nevasta și copiii valorând mai puțin decât vitele, care erau

² Citat de Edward Shorter, *Naissance de la famille moderne*, Seuil, 1977, trad. fr., p. 180.

³ *Ibidem*, p. 75.

o sursă de profit și de hrană —, acum se va întemeia pe o afecțiune reciprocă. Era supusă constrângerii, acum este liberă. Marca o ruptură, intrarea într-o stare nouă, acum este precedată de o perioadă, mai mult sau mai puțin lungă, de coabitare. Era un fel de școală a renunțării „În toate privințele, trebuie să știm să suferim în tăcere“, îi spune o mamă fiicei sale care urmează să se căsătorească⁴, o temniță în care atâtea femei își îngropau tinerețea, speranțele —, acum se vrea paradiziacă, o grădină a fericirii, calea de împlinire a ambilor parteneri. Avea nevoie de acordul familiilor, acum își bate joc de împotrivirea acestora, chiar dacă încă preferă să le obțină încuviințarea.

Tot ceea ce era dificil odinioară a devenit mai simplu; acum, cei doi ajung amanți după câteva zile sau după câteva săptămâni, dar tot ceea ce pe vremuri mergea de la sine, acum a devenit problematic. Cei doi fac uz de

⁴ Honoré de Balzac, *Mémoires de deux jeunes mariées* (1842), Folio-Gallimard, p. 170.

un întreg arsenal de subtilități talmudice pentru a stabili dacă vor locui împreună și în ce condiții sau pentru a se decide dacă e mai bine să se accepte reciproc sau să-și ia tălpășița. Teama de a-și pierde independența prevalează asupra „pudorii“ de odinioară. Pariul societăților moderne constă în a pune legea în slujba pasiunilor, în loc de a pune pasiunile în serviciul legii. În a fonda durabilul pe tranzitoriu, în a accepta până și cea mai mică schimbare a moravurilor, forțând, la nevoie, instituțiile, pentru a le adapta mai bine necesităților momentului. În a lua taurul de coarne, cu riscul de a deveni victimă, în a direcționa, prin consimțământ, fluviul tumultuos al emoțiilor, pe care strămoșii noștri le stăvileau prin interdicții. O ambiție nebunească, ale cărei efecte continuăm să le resimțim și astăzi.

2. DIVORȚUL,
„OTRAVĂ IUDĂICĂ”

Reformatorii căsătoriei, cu începere din Epoca Luminilor, vor insista pe trei puncte: privilegierea sentimentelor în raport cu obligația, renunțarea la tabuul virginității și facilitarea separării soților care sunt incompatibili. Balzac este cel care, obsedat de adulterul feminin – „cuvânt ce târăște după el un cortegiu lugubru: Lacrimile, Rușinea, Ura, Spaima...”⁵ și viziunea a milioane de soți „minotaurizați” (adică încornorați, înzestrați cu coarne) — va pleda pentru descătușarea senzualității tinerilor,

⁵ Honoré de Balzac, *Physiologie du mariage* (1829), Folio-Gallimard, p. 19.

singura capabilă să înlătore o mulțime de rele:

„Să redăm tinereții pasiunile, cochetăriile, iubirea și spaimile ei, iubirea și dulceața ei. În acest anotimp primăvăratice al vieții, nicio greșală nu e ireparabilă... și iubirea va putea fi justificată astfel prin tot felul de comparații utile. Prin această schimbare a moravurilor noastre, va pieri de la sine rușinoasa plagă a prostituatelor.“

Balzac dezvoltă aici un sistem de argumente ce va deveni clasic în secolul al XIX-lea și va fi apărut și de Fourier, Stendhal și Hugo: castitatea obligatorie a tinerelor fete generează dublul flagel al iubirilor pe bani și al aventurilor extraconjugale, umbrite de spectrul înspăimântător al copiilor bastarzi (în Roma antică, doar femeile gravide puteau fi

necredincioase fără să aibă probleme, deoarece infidelitatea lor nu pune în discuție identitatea tatălui, adică puritatea spermatică). Bărbații afemeiați recurg la casele de toleranță, soțiile neglijate de soții lor fac dragoste cu tot felul de fustangii care stau la pândă. Léon Blum, într-o carte care a provocat un scandal la apariție, în 1907, aprofundează cu talent argumentația balzaciană: el le descrie deopotrivă pe fecioara

„ce se află în patul ei, tristă, întinzându-și zadarnic brațele către visul de iubire a cărei violență sau a cărei dulceață sunt exagerate de o imaginație exaltată, și pe prostituata care își face de mântuială munca de atâtea ori repetată, pe patul în care lucrează, plictisită și la repezeală”⁶.

Și cum aceste două nefericiri se condiționează una pe cealaltă, fecioara

⁶ Léon Blum, *Du mariage*, Albin Michel, 1990, pp. 248-249.

și prostituata — aceasta din urmă fiind aproape întotdeauna femeie din clasa muncitoare — trebuie salvate împreună:

„Pe una trebuie s-o faci să uite că iubirea există, pe cealaltă trebuie s-o faci să înțeleagă că, în viață, există și altceva decât iubire“.

Celei dintâi se interzice intrarea în viața sexuală, celeilalte se interzice ieșirea din ea. Și Blum continuă să pledeze, cu un condei inspirat, în favoarea libertății tinerelor fete, care trebuie lăsate să-și trăiască fanteziile erotice așa cum vor, înainte ca „maturitatea matrimonială“ să le forțeze să se căsătorească în fața legii.

Femeile au un trup și acest trup are nevoie să se bucure, ca și cel al bărbaților: va trebui să treacă mai mult de un secol după epoca lui Balzac pentru ca societățile occidentale, marcate între

timp de revoluția freudiană, să admită realitatea Erosului feminin, contrazicând prejudecata anterioară care propovăduia puritatea, de teama răspândirii desfrâului. Romantismul idealizează femeia pentru a îndepărta furiile pântecelui în care ar putea să se prăbușească dacă, din nefericire, ar fi lăsată pradă acestora. Teza Imaculatei Concepțiuni, instituită de Papa Pius al IX-lea, în 1854, și care o declară pe Maria neîntinată de păcatul originar, poate fi înțeleasă și ca o barieră teologică pusă în calea emancipării femeilor, care tocmai lua naștere și care trebuia să le incite pe tinerele fete la înfrânare, după modelul Sfintei Fecioare.

Cât privește divorțul, el este instaurat în Franța de Revoluția din 1792, care vrea să distrugă dominația Bisericii asupra instituției matrimoniale. Abolit de către Restaurație la 8 mai 1816, el va fi acceptat abia în timpul celei de-a treia Republici, în 1884 (dar numai dacă unul

dintre soți a greșit), prin legea Naquet, care poartă numele unui deputat „israelit“. Această repunere în legalitate a divorțului va suscita dezbateri aprinse. Episcopul de Angers, în discursul său de la Senat, din 19 iulie 1884, rostește următoarele fraze:

„Mișcarea ce va ajunge să impună legea divorțului este, în adevăratul sens al cuvântului, o mișcare semită, care a început cu domnul Crémieux pentru a se încheia cu domnul Naquet, susținută apoi de alți câțiva israeliți, cu toții uneltind pe toate căile pentru a impune divorțul. Ei bine, domnilor, eu mai am încă suficientă onoare franceză și suficientă mândrie creștină, încât să nu cobor, în fața israeliților, stindardul civilizațiilor creștine! Ei bine, votați această lege, faceți asta, dacă vreți, apropiați-vă de Israel, apropiați-vă

de evrei! Noi, însă, rămânem lângă Biserică și lângă Franța.”⁷

După mai bine de o jumătate de secol, regimul de la Vichy, care, printre altele, pune pe seama legii Naquet scăderea natalității și dezastrul moral și militar care a lovit Franța, denunță divorțul ca pe o „idee cu totul evreiască”, favorizând separarea dintre evrei și non-evrei.

Această otravă iudaică a fost, totuși, apărută încă din 1664 de către poetul englez John Milton, care face o analogie subtilă între legătura conjugală și legătura națională: așa cum carta unui regat poate fi ruptă dacă regele abuzează de puterea sa sau dacă-și înșală supușii, tot așa uniunea maritală trebuie să poată fi suspendată când între soți există neînțelegeri grave. Această propoziție a îngrozit, la acea vreme, populația unei Anglii rigoriste. Dar, la urma urmei, anglicanismul însuși se naște dintr-un

⁷ Citat de Rosine Cusset, „Le mariage saisi par le droit”, în *Histoire du mariage*, Robert Laffont, 2009, carte coordonată de Sabine Melchior-Bonnet și Catherine Salles, pp. 873-874.

dublu divorț: cel, refuzat de Papa Clément al VII-lea, dintre Henric al VIII-lea și Caterina de Aragon (monarhul n-a ținut seama de acest refuz și s-a căsătorit cu Anne Boleyn, de la care aștepta un copil) și schisma față de Roma care a urmat, regele devenind șeful Bisericii Anglicane.

Marea idee a lui Milton va fi ulterior apărută de cele mai strălucite spirite ale Iluminismului, Diderot, Montesquieu, Voltaire, cu variații semnificative, în funcție de sensibilitățile lor, unii propunând ca divorțul să aibă loc după ce copiii au crescut și pot zbura cu propriile lor aripi. Referindu-se la anumite obiceiuri africane, Helvétius propune căsătoria de probă de trei ani, în timp ce mareșalul de Saxa propune una similară de cinci ani. Toți protestează împotriva indisolubilității afirmate sus și tare de către Biserica catolică și condamnă acel principiu care le închide în casă pe femei, îi exasperează pe bărbați, îi îndeamnă și pe

unii și pe ceilalți la vagabondajul carnal, crescând astfel riscul de a se înmulți numărul copiilor nelegitimi. Diderot înfierează acuplarea neconsimțită dintre soți (rebotezată de codul nostru viol conjugal):

„Am văzut o femeie care tremura de groază la apropierea soțului ei, am văzut-o cum se cufundă în cada de baie și nu i se pare că s-a spălat îndeajuns de murdăria datoriei conjugale“ (1772).

3. UTOPIA NUPTIALĂ

Ce să reținem din aceste controverse care durează de trei secole cel puțin și care sunt încă departe de a se fi stins? Că divorțul nu este accidentul nefericit al căsătoriei, ci axa ei centrală, de vreme ce face din ea un destin ales, și nu o închisoare care trebuie îndurată. Angajamentul este cu atât mai autentic cu cât este mai contestabil: soții pot greși fiind animați de cele mai bune intenții și pot să-și repare greșeala. Relația lor este rezultatul unei opțiuni personale și este greu de menținut dacă fie și numai una

din cele două părți contractante se sustrage (legea din 1 ianuarie 2005, din Franța, vrând să ușureze procedura, facilitează divorțul care are loc prin consimțământul celor două părți). Posibilitatea separării îi cruță pe parteneri de obsesia asfixierii, de ghilotina irevocabilului. La fel cum numeroși indivizi deznădăjduiți trăiesc cu ideea sinuciderii fără să se sinucidă vreodată, rupțura autorizată face ca viața în comun să fie mai ușoară și permite acomodarea cu această monotonie: cei doi cochetează cu ideea de fugă, tocmai pentru a se înrădăcina și mai bine în relație. Există cupluri care rămân împreună o viață întreagă, amenințându-se întruna unul pe celălalt că pleacă, și care mor ținându-se de mână.

Dar din bunele intenții ale reformatorilor din secolul al XVIII-lea și ale revoluționarilor din 1792 nu făcea parte numai ambiția de a corecta nefericirile vieții conjugale sau de a preveni

abandonul căminului, care o lăsau pe femeie singură, înconjurată de o droaie de copii. Mai exista și o viziune lirică a sentimentului, care trebuia să armonizeze interesul, virtutea și fericirea, și să conducă popoarele spre un viitor strălucit. Era permis, la sfârșitul Vechiului Regim și până la jumătatea secolului XX, să se creadă că pasiunile pot fi bune, cu condiția ca acestea să fie bine conduse: era de ajuns să le recunoști pentru a le îmblânzi și a le folosi pentru instaurarea păcii sociale. Această speranță este reformulată, la începutul secolului XX, de către Léon Blum: „odată căzut și ultimul vestigiu al relelor noastre moravuri“, scrie el, și odată aplicate reformele necesare (acceptarea experiențelor preconjugale ale femeilor, pentru a preveni orice accident postnupțial), Blum consideră că o asemenea căsătorie va rezista, că accidentele vor fi niște cazuri izolate și divorțurile vor fi din ce în ce mai puțin

numeroase⁸. Se rezolvă astfel două lucruri în același timp: se combină intensitatea iubirii cu soliditatea instituției — prima rămâne sub control, în timp ce-i insuflă toată energia vechiului edificiu matrimonial.

Încă din 1792, în fața Adunării Naționale, cetățeanul Cailly exclamase: „Divorțul îi va reda căsătoriei întreaga sa demnitate: el va îndepărta scandalul separărilor, va secătui izvorul urii, va aduce cu sine iubirea și pacea“.

Iar procurorul Pierre Gaspard Chaumette, purtătorul de cuvânt al așa-numiților sanculoți, cunoscut mai ales pentru entuziasmul cu care își trimitea victimele la ghilotină, pentru ura sa față de Biserică și față de primele feministe, printre care se numără și Olympe de Gouges, va decreta:

⁸ „Divorțul să subziste deci și chiar să poată avea loc mai ușor: subscriu fără nicio ezitare la această idee. Va fi necesar, mai ales, ca voința unei singure părți contractante să fie de ajuns pentru a-l provoca. [...] Trebuie deci ca părțile care divorțează să dispună de mijloace, dar presupun că divorțurile vor rămâne rare, aproape la fel de rare ca în prezent și poate chiar și mai rare“ (*op.cit.*, p. 189).

„Divorțul este zeul tutelar al
himenului, pentru că îl face să se
bucure de o pace desăvârșită și de o
fericire deplină”.⁹

Ciudată proclamație, care
face din disoluția acestei legături condiția
însăși a perenității sale! Dar declarația
ulterioară, din 22 august 1795 — între
timp se schimbase regimul — va consacra
familia ca temelie a contractului social
și va proclama: „Nimeni nu este un bun
cetățean dacă nu este și bun fiu, bun
tată, bun frate, bun prieten, bun soț”.
Codul civil al lui Napoleon, consacrand
dependența soției de soț, va restrânge
considerabil dreptul la divorț în numele
grijii pentru unitatea familiei (el va fi
interzis după douăzeci de ani de trai în
comun și după ce femeia va fi trecut de
patruzeci de ani!). Secolul al XIX-lea va
oscila între aceste două concepții, fără să
poată să aleagă între teama de sentimente

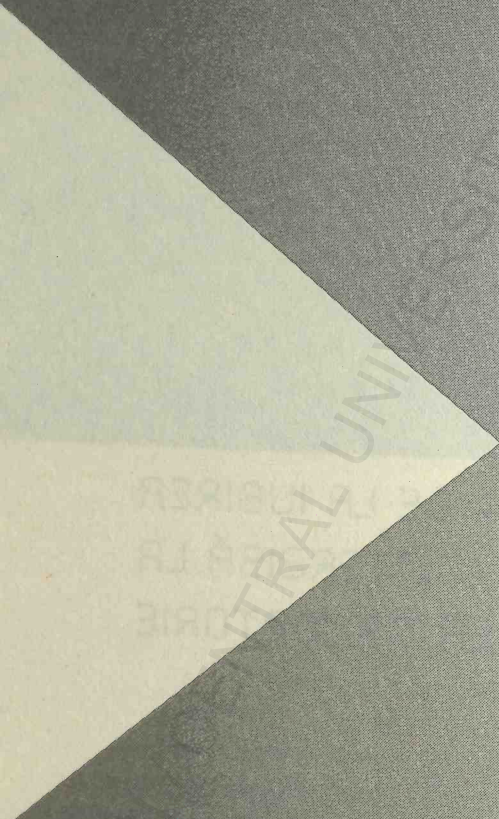
⁹ Citat de Ghislaine de Feydeau, „Un long XIXe siècle. Un mariage qui résiste et des enjeux qui changent”, în *Histoire du mariage*, op.cit., pp. 641 și 643.

și frumusețea pasiunilor, înainte ca secolul XX să decidă ferm în favoarea acestora din urmă.

Când afirmăm că aceste previziuni optimiste au fost infirmate, spunem doar o mică parte din adevăr! Definirea unui drept nou implică și faptul că se uzează și se abuzează de el fără limite, dar succesul divorțului, de îndată ce el a fost autorizat și simplificat în țările noastre, seamănă mai puțin cu o reechilibrare, și mai mult cu o maree puternică. În această privință, cifrele sunt elocvente. În Franța, dar am putea regăsi aceleași statistici în toată Europa (cu excepția insulei Malta, foarte catolică, unde divorțul și avortul rămân încă interzise), în timp ce numărul căsătoriilor scade constant în ultimii patruzeci de ani — în 1970 au avut loc 400 000 de căsătorii, în 2008, 273 000, în 2009, 265 000 —, procentul divorțurilor explodează — de la 10% în 1965, la 50%

în 2007, într-o mișcare ce rămâne în esența ei urbană. Cum am putea descrie o armată care-și pierde jumătate din trupe și apoi recrutează cu greu noi soldați? Am spune, pur și simplu, că este în derută. Să adăugăm că femeile sunt cele care divorțează primele (în proporție de aproape 70%): după ce, în majoritatea lor, și-au dobândit independența financiară și controlul asupra contracepției, ele au tot mai puțină nevoie de bărbați. Toleranța lor față de nefericirea și umilințele pe care le îndurau odinioară de la niște soți despotici a dispărut în mare parte, așa cum a dispărut și semnul de egalitate dintre feminitate și resemnare.

4. DE LA IUBIREA
INTERZISĂ LA
IUBIREA OBLIGATORIE

BCU/MS
CENTRAL UNIV
LIBRARY
SERIALS
ACQUISITION
SERVICES

De ce un mare vis împinge, până la urmă, către faliment o instituție pe care, altfel, ar fi trebuit să o protejeze? Un răspuns poate fi găsit în cartea lui Friedrich Engels, publicată în 1884, *Despre originile familiei și ale proprietății private*. Tovarășul de luptă al lui Karl Marx consideră, într-adevăr, că „cel mai mare progres moral pe care îl datorăm monogamiei este iubirea individuală modernă între cele două sexe, necunoscută până atunci în lume“. După Revoluție, odată înlăturate capitalismul și burghezia, va urma apariția

„unei generații de bărbați care, niciodată în viața lor, nu au fost capabili să cumpere cu bani sau prin alte mijloace de a deține putere socială dreptul de posesiune asupra unei femei și apariția unei generații de femei care niciodată nu au fost capabile să se ofere unui bărbat pentru orice alt motiv decât acela că îl iubesc cu adevărat sau să-l refuze pe cel pe care îl iubesc de teama consecințelor financiare ale acestei supuneri în fața unui bărbat“.

Și Engels continuă, apărând dreptul la divorț și adăugând totuși această precizare fundamentală: „Dacă numai căsătoria întemeiată pe dragoste este singura morală, de asemenea, singura morală este și căsătoria în care iubirea persistă“. Aceasta este o frază decisivă: în momentul în care sentimentele dispar, soții cad în imoralitate. Nu sunt, așadar,

sfătuiți să se afle în armonie, ci li se ordonă chiar să se adore!

Ce ironie să vedem cum căsătoria, încarnare a platitudinii burgheze, aspiră la gloria dorinței absolute! Ieri împiedicată să existe, astăzi pretutindeni laudată, iubirea a devenit un imperativ. S-a trecut de la o dogmă la altă dogmă: căsătoria din interes de afaceri este, astăzi, interzisă; fără reciprocitatea sentimentelor, adio mântuire! Sentimentul de iubire conferă unui simplu contract civil o sacralitate superioară ceremoniei religioase: himenul devine o utopie accesibilă tuturor, cu condiția ca inima să vorbească în deplină sinceritate. Engels nu va fi singurul — din epoca lui — care enunță un asemenea comandament. În 1875, un deputat republican francez, Charles Alric, militând pentru „iubirea mistică”, pentru intensitatea și reciprocitatea trăirilor sufletești între soț și soție, va scrie:

„A sosit timpul ca iubirea să redevină ceea ce nu ar fi trebuit să înceteze niciodată a fi: mobilul determinant, condiția esențială a uniunii conjugale. Ea, singură, posedă privilegiul de a discerne sau de a crea adevărata potrivire între persoane.“¹⁰

Sursa de inspirație creștină a acestei doctrine este evidentă, chiar dacă Biserica a privit întotdeauna cu oarecare suspiciune acest foc de paie al pasiunilor. Un autor catolic, Edward Montier, pedagog și îndrumător al tinerilor, va scrie, de asemenea, într-o *Scrisoare către o tânără fată* (1919), o lungă pledoarie pentru sentimentalism în rândul celor din clasa muncitoare: „Iubirea, iată darul divin, comoara infinită care restabilește echilibrul dintre toți oamenii“. Ne amintim, poate, că eroul monden al acestei transformări va fi regele

¹⁰ Citat de Jean-Claude Bologne, în *Histoire du mariage en Occident*, Hachette, Pluriel, 1995, p. 356.

Eduard al VIII-lea, simpatizant nazist bine-cunoscut, care va prefera să abdice la 11 decembrie 1936, pentru a se căsători cu o americană, Wallis Simpson, ea însăși divorțată și amantă — pentru o vreme — a lui von Ribbentrop, viitor ministru al lui Hitler, în loc să întrețină o legătură secretă și paralelă. Extazul iubirii nu valorează mai puțin decât un tron!

În general, dezordinea moravurilor actuale este atribuită triumfului spiritului consumist, care instigă la aventuri efemere. Dar dacă lucrurile ar sta tocmai invers? Și dacă tocmai eliberarea iubirii ar fi cea care ar explica deruta noastră, din moment ce noi confundăm revalorizarea sufletului, proprie romantismului, cu revalorizarea trupului din anii 1960? Altfel spunând: până la cel de-al Doilea Război Mondial, căsătoria ucidea iubirea. De atunci, iubirea ucide nu numai căsătoria, aflată în cădere liberă în ultimii treizeci de ani, ci însăși

posibilitatea de existență a cuplului, în raport cu care căsătoria funcționează ca o oglindă care mărește. Toate criticile adresate cuplului se aplică de acum înainte și căsătoriei: este repusă în discuție însăși posibilitatea unei vieți comune în doi¹¹.

Viața conjugală era o temniță în care femeile se stingeau văzând cu ochii — François Mauriac vorbește admirabil, la începutul romanului *Thérèse Desqueyroux* (1927), despre „zăbrellele viei ale unei familii“. Au fost distruse zidurile, dar noi încă purtăm închisoarea în noi înșine: ea se numește iubirea perfectă. Cât de frumoasă era ea odinioară, înlănțuită, împodobită cu toate virtuțile! A fost de ajuns să fie eliberată ca să atragă după sine atât bucurii, cât și nenorociri. De ce pare atât de greu de trăit în zilele noastre? Pentru că o venerăm ca pe o divinitate, pentru că a devenit, ca și fericirea, alfa și omega societăților noastre occidentale. Propuneți un ideal și veți da imediat

¹¹ În Statele Unite, unde căsătoriile repetate cu aceeași persoană sunt foarte frecvente, procentul de persoane divorțate este de 47,9%, conform statisticilor Ministerului Sănătății. El este cel mai ridicat în statele care respectă cu strictețe așa-numita „Bible Belt“, convențiile sociale și religioase obligându-i pe oameni să se căsătorească foarte devreme, fără să știe ceva despre acest lucru. Divorțul explodează și în țările din Asia care cunosc o dezvoltare economică rapidă.

naștere unor milioane de inadaptați, incapabili să se ridice la înălțimea lui și care cred despre ei că au un handicap. Chiar și carnea trebuie să-și păstreze rangul, să-și dovedească valoarea, înfiorarea ei se vrea doctă, militantă. Socotit o crimă în Evul Mediu, desfrâul este de acum înainte un titlu de glorie, un test al dezvoltării sinelui. De asemenea, oamenii devin nefericiți că nu sunt fericiți în căsnicie, îi neliniștește ideea că nu au cunoscut niciodată „iubirea nebună“ (André Breton), expresie teribilă care celebrează nu sentimentul, ci transa: orice afecțiune care nu este nebună nu merită să fie trăită.

S-a vrut deci să se asimileze iubirea cu căsătoria, prima să fie domesticită, cea de a doua să devină maleabilă, și rezultatul este următorul: avem mai puține căsătorii și mai multe divorțuri, oamenii preferă uniunea liberă sau concubinajul, pentru a-și

modela sentimentele după bunul lor plac. Nu mai e nevoie de consimțământul primarului pentru a trăi împreună sau a avea copii. În cele mai multe țări din Europa, ceremonia nupțială a devenit, pur și simplu, inutilă. De aici, o dublă învățătură: accesul la statutul conjugal a fost facilitat în asemenea măsură, încât acesta a încetat să mai fie dorit. Dar cămașa de forță, deși ușoară, este încă prea puternică și întărește intoleranța față de constrângerile care persistă și astăzi. Nu se va mai reveni la căsătoriile impuse de altădată, ale căror exemple înspăimântătoare ne sunt date de multe religii sau societăți. Dar nimic nu interzice întoarcerea la uniunile din interes, cu condiția ca ele să fie liber hotărâte de către cei doi parteneri. Alternativa nu este între rațiune și pasiune, ci între consimțământ și constrângere.

Trebuie, așadar, să admitem că aceste cuceriri ale noastre au un preț,

trebuie să gândim progresul și sub forma unor regresii parțiale, nu doar sub aceea a unor înaintări univoce. Ceea ce urma să genereze fericire provoacă, de fapt, și nefericire. Îndoiala resimțită nu se naște dintr-o înfrângere, ci dintr-o victorie: iubirea a triumfat în căsătorie, înainte de a o distruge din interior. Noua lume seamănă foarte mult cu cea veche, inima cade pradă acelorași chinuri, acelorași nehotărâri. Secolele trecute au oscilat între elogiul sensibilității și condamnarea pasiunilor: acum am intrat în era perplexității. Conflictul nu este înlăturat, cum speram toți, ci este plasat la un alt nivel. Dovadă stau multe opere literare sau cinematografice: Carta Iubirii contemporane nu este atât de plină de euforie sau de ușoară, chiar dacă e mai crudă. Ca și altădată, infidelitatea, pierderea, trădările alcătuiesc esențialul intrigilor și dezamăgirea este cu atât mai mare cu cât căsătoria este voită, și nu

impusă. Celulă de închisoare ieri, instituția familiei pare să se transforme într-un antidot pentru orice iluzie. Ca și strămoșii noștri, nici noi n-am găsit o soluție la suferințele din iubire.

S. PATOLOGIIILE
IDEALULUI

LIBRARY OF THE
CENTRAL UNIVERSITY

Drama căsătoriei din dragoste este că ea ar vrea să normalizeze excepționalul, să facă din excepțional regula, să transforme iubirea, conform vechiului crez evanghelic, într-o valoare a valorilor, într-un etalon de aur al moralității. Dar dacă așa stau lucrurile, e mai bine să critici cu asprime piața, individualismul decât să te atingi de acest idol și să-l pui sub acuzare. Toată dificultatea vine din faptul că nu poți să afirmi nimic despre iubire fără să afirmi, în același timp, și contrariul. Cuvântul

„iubire“ este redutabil și fascinant prin aceea că este un cuvânt-valiză: el desemnează abnegația și totodată egoismul, dorința puternică și totodată sublimarea, capriciul și totodată constanța. Reprezintă, în același timp, un pariu care constă în dorința de a proiecta în timp eternitatea, totalitatea forțelor care rezistă la uzură și la uitare, dar și arderea instantanee a simțurilor și a sufletelor. Este dorința de incandescență și totodată voința de permanență, și amândouă sunt la fel de adevărate. Numai o filosofie leneșă poate lăuda în conceptul de iubire bunătatea și numai bunătatea, bunăvoința prin excelență, văzând în cuvântul „iubire“ soluția tuturor relelor noastre. Trebuie să-i păstrăm minunata complexitate, altminteri, forțăm nota și îl închidem într-o definiție maximalistă și sterilizată, inaccesibilă majorității oamenilor.

În privința aceasta, a judeca un cuplu doar în funcție de pasiunea

amoroasă înseamnă a-l condamna la insuficiență, înseamnă a le spune celor doi amanți: nu iubiți cum trebuie, pentru că nu știți nimic despre emoțiile care vă sufocă, nu știți nimic și trebuie să învățați din nou totul. Înseamnă a-i favoriza pe profesorii care corectează, pe cei însărcinați să ne îndrepte sentimentele dezinvolve. Pentru a repara legăturile noastre imperfecte, ei ne imploră să insuflăm încă și mai multă pasiune vieților noastre; pentru a vindeca boala, ei recomandă, deci, ca pacientului să i se injecteze și mai multă otrăvă. E ca și cum ai vrea să stingi un incendiu turnând peste el benzină! Îndemnând la dezacord, acești specialiști, antrenori, terapeuți, care „gestionează crize” ne revând, adeseori foarte scump, rețete care odinioară aparțineau înțelepciunii populare: faceți concesii, vorbiți între voi, fiți atent cu celălalt, surprindeți-l prin mici gesturi. Predica moralizatoare se ia la întrecere

cu locul comun. Iubirea intensă și fidelă pe care aceștia o propovăduiesc i-ar ruina dacă, din întâmplare, ea s-ar realiza, tot așa cum dentiștii și medicii ar dispărea, dacă n-ar mai fi boli și carii.

Priviți acest vis actual: totul într-unul, totul sau nimic. Într-o singură ființă trebuie să se regăsească totalitatea aspirațiilor noastre, dar ea poate fi înlăturată dacă nu-și îndeplinește această misiune. Nebunia stă în faptul de a voi să armonizezi totul, sufletul și erotismul, educația copiilor și reușita socială, efervescența și traiul împreună pe termen lung. Cuplurile noastre nu mor din pricina egoismului sau a materialismului, ele sunt distruse de un eroism fatal, asumându-și o imagine prea ambițioasă despre ele însele. Se rănesc lovindu-se de această viziune grandioasă, ca niște prizonieri care ar încerca să urce un gard de sârmă ghimpată. Fiecare femeie trebuie să fie, în același timp, mamă, târfă, prietenă

și luptătoare ambițioasă, fiecare bărbat trebuie să fie, în același timp, tată, amant, soț și un permanent câștigător: vai de cei care nu îndeplinesc aceste condiții! Motivelor invocate în mod tradițional pentru a explica nefericirea conjugală — uzura survenită odată cu trecerea timpului, oboseala trupurilor — trebuie să le adăugăm o substanță toxică, cât se poate de contemporană: ambițiile nemăsurate. Cuplul naufragiază ca o barcă supraîncărcată: el încearcă să se țină bine, să rămână pe culmile pasiunii și totodată să se ocupe de treburile curente. Fie-vă milă de el! Aceste mitologii ale paroxismului traduc în termenii instinctualului aceleași mecanisme de asigurare a randamentului prezente în domeniul economic sau financiar.

Să fugiți, așadar, ca de niște ciumați de cei care exclamă: „Sunt idealist!”, fiindcă această afirmație

înseamnă, în realitate: eu am pretenții mari, nu mă mulțumesc cu te miri ce. Te voi judeca după normele unul tribunal nemilos. Sub noblețea aparentă a acelor cuvinte, se ascunde verdictul unui procuror fanatic, gata să te lase repetent. Nu pe tine te apreciază, ci măsura mai mare sau mai mică în care corespunzi idealului său. Platonism dement: faptul de a iubi iubirea mai mult decât persoanele înseși, de a căuta iubirea prin mijlocirea unor ființe interșanjabile, în loc să iubești un individ care nu seamănă cu nimeni; faptul de a critica legăturile noastre actuale în numele unei fuziuni imaginare, ca și cum nicio ființă nu ar fi demnă să-i încredințăm libertatea noastră. Speranțele mele nu sunt niciodată pe deplin satisfăcute, eu nu sunt niciodată răsplătit îndeajuns, eu merit ceva mai bun. Cunoaștem acest proverb oribil: până și cea mai frumoasă femeie din lume nu poate da decât ceea

ce are. Dar ceea ce ea are este atât de minunat încât ar trebui să ne închinăm în fața ei mulțumindu-i pentru ce ne dăruiește.

Ce absurditate îngrozitoare: viața cuplului a devenit mai dificilă de când, dintre toate rolurile sale, el nu l-a reținut decât pe cel al modelului dezvoltării depline. Pentru că vrea să reușească cu orice preț, se lasă măcinat de anxietate, se teme de legea entropiei, de ariditatea orelor moarte. Până și cea mai neînsemnată cădere de tensiune este trăită ca un eșec, este văzută ca o renegare. Iubirea este pusă la încercare de propria-i înfrângere pe măsură ce se realizează, adică se normalizează. Pentru a conferi valoare pasiunii, sunt puși în pericol partenerii: legătura se topește literalmente sub dominația patimii, frontierele dintre celălalt și mine tind să se estompeze. Sfera domestică a devenit miza unei lupte titanice între sublimul

căutat și trivialul trăit. Iubire nebună, spune o vorbă populară răspândită de media, de reviste, de publicitate; iubire vagă, ar trebui să răspundă amănții. Adică o iubire care nu știe bine în ce stadiu se găsește, nu vrea să aleagă între definițiile sale, o iubire căreia puțin îi pasă dacă va fi intensă sau mai puțin intensă, plină de rutină sau plină de risc, aventură trecătoare sau legătură statornică.

Iubirea-pasiune este iubirea pasiunii, adică a chinului, este războiul, somația permanentă, tirania supralicitării, confruntarea perpetuă. De îndată ce acest cuvânt este rostit, țâșnesc imagini furtunoase, lacrimi, strigăte, extaze de neuitat; or, noi avem nevoie și de veselie, de o viață normală, de entuziasm, dacă vrem să rezistăm un timp. Nu-i necesar să ne adorăm, în sensul canonic al termenului, ca să trăim unul lângă altul; e de ajuns să ne prețuim, să împărtășim aceleași gusturi, să căutăm cea mai mare

fericire printr-o coexistență armonioasă. Să încetăm a mai supune viața comună normei despotice a exuberanței, dacă vrem ca ea să dureze.

Există mai multe moduri de a iubi, la fel de legitime, oricât de mare ar fi tentația noastră de a le judeca pe cele care sunt diferite de al nostru. Această judecată nu este întotdeauna morală, ea se naște și dintr-o anxietate: și dacă, totuși, m-am înșelat, dacă am luat-o pe un drum greșit? Toate cuplurile reprezintă unele pentru celelalte niște enigme, atât în eșecurile, cât și în victoriile lor. Unele sunt prea demonstrative și pier dintr-un exces de simbioză, altele care par că nu se potrivesc deloc, dar care rezistă ani de-a rândul, altele animate de o ambiție socială fără limite, altele veninoase, care propovăduiesc distrugerea și ravagiile, altele primitoare, care li se oferă tuturor admiratorilor, altele care cresc împreună și se hrănesc din bucuria pe care le-o dă

această evoluție comună, altele, în sfârșit, care-i electrizează pe toți cei din preajmă și a căror generozitate se revarsă asupra anturajului lor.

6. MIEREA ȘI CUCUTA

Inflația divorțurilor subliniază succesul paradoxal al căsătoriilor din iubire, de la care așteptăm atât de multă plenitudine și voluptate, încât ne grăbim să le rupem de îndată ce se ivește prima dificultate. În schimb, căsătoriile aranjate presupun destul de puține iluzii, deci un risc mai mic de a fi dezamăgit. După cum am văzut, de obicei soțiile sunt cele care aleg să plece, chiar și pe timp de criză, chiar și dacă ruptura se traduce printr-o scădere dramatică a veniturilor și prin riscul de a fi părăsite după ce au împlinit cincizeci de

ani. E uimitor cum niște ființe ce se bucură de privilegiile unei vieți confortabile aleg, împotriva celor mai elementare interese ale lor, din motive de demnitate sau de oboseală, să abandoneze totul și să o ia de la zero¹². Este tragedia anumitor rupturi: femeia sau bărbatul vrea să-și mai încerce șansa încă o dată, dansează pe marginea prăpastiei, își sacrifică fericirea fragilă în mâinile unui partener care îi chinuie. Este bucuria nebună a dezastrului, preferabilă relației acelor cupluri jalnice care continuă să trăiască sub același acoperiș, disprețuindu-se, doar pentru că nu posedă mijloacele care să le îngăduie să stea în apartamente separate. Există și bărbați, și femei care nu rup legătura, ci acumulează relații: îi instalează pe foștii lor parteneri la ei în casă sau în case învecinate, fiind incapabili de o ruptură totală, și trăiesc în falanstere, continuând să păstreze sub supraveghere vastul evantai al ființelor pe care le-au iubit.

¹² Conform statisticilor, pierderea veniturilor din cauza unei separări ar fi de 15-20% pentru fiecare dintre parteneri. Unii directori de întreprinderi declară falimentul ca să nu plătească indemnizația compensatorie.

În rândul acestei populații, avide de înnoire, distingem tribul pensionarilor supravitaminizați (două categorii de cupluri se dezintegrează în Franța: cei foarte tineri și cei care au peste cincizeci de ani)¹³. Înstăriți, dacă aparțin claselor mijlocii sau superioare, sănătoși tun, ei vor să guste viața din plin și cunosc o post-adolescență excesivă, la vârsta la care strămoșii lor erau deja senili sau țintuiți la pat. Rătăcirile inimii și ale minții pot lovi în orice clipă cele două sexe: Viagra a distrus multe cupluri, oferindu-le unor auguști seniori resemnați puteri îmbătătoare, tulburând pacea pântecelor și trezind la viață un organ ce părea fosilizat. Aceleași posibilități vor fi în curând oferite femeilor. Lăcomia capetelor cărunte — care își trăiesc din plin viața pentru ultima oară, se aruncă în fascinația pentru sport, călătoresc mult, fac amor pe săturate și își izgonesc partenerul de o viață — vine și din prelungirea duratei de

¹³ A se citi articolul foarte sugestiv pe această temă al lui Jacqueline Rémy, „Mon amour, c'est la crise. Et si l'on divorçait?” (*Marianne*, 26 noiembrie – 4 decembrie 2009). Ancheta arată că francezii, spre deosebire de anglo-saxoni, care amână ruptura din cauza recesiunii, valoarea bunurilor lor scăzând, se separă fără să stea pe gânduri și fără să țină seama de nesiguranța financiară.

viață. Formidabilă cucerire: în timp ce, în Europa, vârsta medie a maternității atinge treizeci de ani și „zăvorul menopauzei“ ar putea într-o zi să se deschidă, o întreagă strategie temporală ni se oferă fiecăruia dintre noi: posibilitatea de a duce mai multe existențe succesive, de a amâna pentru mai târziu lucruri pe care, cândva, omul le făcea când era foarte tânăr.

Marele Reînceput este singura formă de eternitate pe care am găsit-o în mediile noastre de când vechea credință în Paradis s-a estompat, chiar și pentru cei credincioși. Există mai multe vieți în existența unui bărbat și a unei femei, și aceste vieți nu seamănă între ele. Noi avem dreptul să săvârșim erori și apoi să le reparăm, avem dreptul „să ratăm, să ratăm încă o dată, să ratăm și mai bine“ (Samuel Beckett). Ce poate fi mai frumos decât să scurtcircuitați secvențele temporale clasice pentru a da cu tifla destinului, decât să-ți acorzi, măcar pentru câțiva ani,

un supliment de beție, de senzații tari, de întâlniri amoroase! Jocurile nu sunt făcute până în ultima zi și, de aceea, a doua sau a treia căsătorie sunt, în general, mai reușite decât prima. Câtă diferență față de secolul al XIX-lea, când o eroină a lui Balzac exclama: „Am treizeci de ani, arșița zilei a trecut, partea cea mai grea a drumului a rămas în urmă. Peste câțiva ani voi fi o femeie bătrână...”¹⁴

Astăzi suntem tineri până când devenim bătrâni: vârsta adultă a dispărut. Însăși ideea de maturitate a încetat, treptat, să mai existe, ne facem de cap inversând ceasul biologic; unii tineri „trag din greu” încă de la douăzeci de ani, în timp ce părinții lor își fac de cap și trec din aventură în aventură. Léon Blum — vă amintiți — era sigur că, după o anumită vârstă, pasiunile se potolesc, făcându-i pe cei doi parteneri capabili de o relație stabilă. Dar înțelepciunea nu sporește odată cu numărul anilor, patima îl poate

¹⁴ Honoré de Balzac, *Mémoires de deux jeunes mariées*, op. cit., p. 265.

cuprinde pe om chiar și când e cu un picior în groapă. Iată ce s-a schimbat: acum nu ne mai săturăm de plăceri, și totul pare posibil în fiecare clipă.

7. HORA AMANȚILOR
PLINI DE CIUDĂ

Trebuie să ne temem
mai puțin de duritatea iubirii, cât de
nestatornicia ei, de schimbările ei de
macaz care te fac să calci în picioare ceea
ce până atunci ai adorat, să te înflăcărezi
pentru altceva. Așa cum idolatrizai,
tot așa uiți, așa cum neglijai, tot așa te
entuziasmezi. Eros este puterea vieții,
zeul care îi unește pe oameni, dar, în
același timp, e zeița Eris, este și discordia,
Kairos, prilejul de a-l apuca pe celălalt de
păr și, de asemenea, Cupidon, arcașul orb
care își aruncă săgețile la întâmplare și

seamănă astfel suferința. Această stare de zăpăceală, intuită de prințesa de Clèves, o incită să nu-i cedeze, nici chiar după moartea soțului ei, domnului de Nemours, seducător notoriu care, fără îndoială, s-ar grăbi s-o înșele odată devenit amantul ei. Pentru că pasiunea acestuia scade în intensitate, după primele îmbrățișări, el s-ar duce către o altă femeie:

„Ea ignorase până atunci chinul groaznic al neîncrederii și al geloziei, nu se gândise decât cum să facă să nu-l iubească pe domnul de Nemours și încă nu începuse să se teamă că el ar putea iubi o altă femeie [...] Fu mirată că nu-i trecuse prin minte cât de puțin verosimil era ca un bărbat precum domnul de Nemours, care arătase întotdeauna atâta ușurătate în relațiile cu femeile, să fie capabil de o iubire sinceră și durabilă [...] Vreau oare, în

sfârșit, să mă expun crudelor regrete și îngrozitoare dureri pe care le naște iubirea?”¹⁵

Prințesa de Clèves nu este un model de virtute, un exemplu de fidelitate, ci unul de prudență care preferă singurătatea rece a văduviei riscurilor unei vieți sentimentale agitate. Kant evocase, în 1784, „nesociabila sociabilitate” a oamenilor, care îi îndeamnă să socializeze, deși le repugnă compania celorlalți. Chimiciștii, remarca Goethe, erau numiți odinioară separatori sau analiști. Ei dezagregau elementele pentru a forma din ele altele noi și știința lor, aflată în plină dezvoltare, i-a servit drept model, în *Afinitățile elective* (1809), pentru a descrie relațiile umane supuse forțelor magnetismului și repulsiei. Dar putea el, oare, să prevadă teribila furtună careia urma să-i dea naștere eliberarea pasiunilor în Europa?

¹⁵ Doamna de Lafayette, *La Princesse de Clèves* (1678), Garnier-Flammarion, 1966, p. 119.

De altfel, ar fi mai bine să zâmbim: eșecurile noastre sunt pe cât de dureroase, pe atât de hazlii. Moravurile noastre, în marile metropole în care trăim, seamănă cu un perpetuu vodevil: lovituri de teatru, dureri sfâșietoare, sumbre frământări, păruieli, împăcări grăbite, urmate de noi rupturi. În unele medii din aglomerările urbane, copiii părinților nedivorțați pot fi numărați pe degetele de la o mână, iar ceilalți, care poartă cu ei o eternă valiză, trec de la tată la mamă și invers, în funcție de acordurile încheiate între aceștia. Poți vedea astfel, în funcție de dispoziția pe care o ai, un peisaj plin de ruine sau mărturia unui mare rafinament. Consumarea rapidă a libidourilor și a sufletelor noastre explică hora infernală a cuplurilor, care se fac și se desfac tot timpul, fără să mai vorbim despre separările mimetice, care aruncă grupuri întregi în plină ruptură printr-un adevărat efect de domino.

Cu această epidemie de rupturi și de întâlniri, asistăm la comicul repetitiv, reprodus în milioane de exemplare, ca și cum o invizibilă coregrafie le-ar comanda tuturor să treacă de la uimirea fericită la dezamăgire, și viceversa. Fiecare îl caută pe celălalt, străduindu-se totodată să fugă de el. Fiecare alternează entuziasmul și răceala, micile mașini celibatate mișună în marile orașe proporțional cu densitatea umană și cu tentațiile existente. Astfel, crește în țările noastre, mai ales printre tinerii adulți orășeni, capitalul de suferință, indiferent de vârstă, de condiție socială, o imensă armată de inimi trecute în rezervă, 14 milioane de persoane „solo” în Franța. Poate aceasta este ecuația fatală a timpului nostru: un amestec de frivolitate și intransigență. Suntem nestatornici și fiindcă ne place absolutul, pentru că așteptăm totul de la iubire, care a devenit forma laică a Mântuirii.

8. CĂTRE O
DESPĂRȚIRE
EUFORICĂ?

Divorțul își are fanaticii, martirii, apostolii săi. Unii îl celebrează ca pe o sărbătoare la care își invită prietenii; în Marea Britanie, pot fi depuse liste de divorț în anumite magazine, pentru a-l ajuta pe fiecare dintre cei doi parteneri să pornească din nou la drum cu dreptul. La Paris, Salonul Uniunilor Consimțite și al Căsătoriei, de la începutul lui noiembrie 2009, a fost urmat, pentru prima oară, de un Salon al Divorțului, al Despărțirii și al Văduviei, sub numele de O Nouă Plecare. Această tendință de a

da o conotație pozitivă unui eveniment dureros amintește de o secvență din *Alice în țara minunilor*, în care eroina sângerează înainte de a se fi tăiat și se simte vindecată înainte de a fi suferit. Am putea, astfel, să ne separăm înainte chiar de a ne fi căsătorit: niște avocați, în numele principiului prudenței, v-ar pune să semnați documentele prin care lichidați totul, chiar în ziua nunții. Oare nu este exagerat să facem din divorț, chiar dacă îl aprobăm, un motiv de sărbătoare, ca și cum separarea ar fi mai frumoasă decât uniunea în sine? Sau să-l colecționăm ca pe un titlu de glorie, ca acei mareșali ai imperiului sovietic care își acoperă pieptul cu decorații? Transformarea unui neajuns în voioșie este tipică pentru o întregă școală a optimismului obligatoriu, care nu vrea să vadă decât șanse ce nu trebuie pierdute acolo unde bunul-simț obișnuit presimte o nenorocire. Ți-ai pierdut locul de muncă? Ești un om norocos, pentru

că ți se deschid în față o mulțime de oportunități! Ți se pune diagnosticul de cancer? Bucură-te, fiindcă această boală te va schimba în mod radical. Te-a lăsat nevasta? Cu atât mai bine, acum ești liber!

Cuvântul de ordine este să nu faci o dramă din ceea ce ți se întâmplă. „Dacă mă părăsește, mă duc să-mi fac de cap, chiar în seara asta.“ Această reflecție a unei tinere femei în legătură cu amantul ei nestatornic este simptomatică pentru o anume viziune a individului ușurat de o povară pe care nimic nu-l afectează, care se ridică după orice lovitură, chiar și după cea mai rea, o libertate renăscând mereu, fără memorie, fără durere, pur elan creator. Într-o societate a inventării de sine, nu mai există tragedie, ci numai contracte semnate și apoi rupte, iată ce ne spune această ideologie. Și e cu atât mai rău pentru marii răniți în aceste rupturi, pentru partenerul părăsit, pentru copiii transportați de la o familie

la cealaltă pentru a-i aclimatiza din nou, asemenea unor plante într-un ghiveci. Filosoful austriac Friedrich Hayek numea „catalexie“, referindu-se la chestiuni de economie, conversiunea inamicului în prieten, datorată pieții; cum să numim mișcarea inversă care, în acest duet conjugal, transformă două turturele în niște dușmani pe viață și pe moarte? A face din celălalt un zeu înseamnă a-l răsturna apoi de pe pedestalul său, a-l arunca în țărână, a-l transforma în diavol. „Dintre toate sentimentele, iubirea este sentimentul cel mai egoist și, așadar, când e trădat, și cel mai puțin generos“ (Benjamin Constant). E îngrozitoare, la anumiți soți bătrâni, această acumulare de ură care plutește între ei ca un gaz letal gata să explodeze! De ce să rupi o relație? Ca să ai liniște, ca să redevii propriul tău stăpân, dar și ca să simți din nou vibrația stării de îndrăgostire, să regăsești emoția primei iubiri. Nu există violență de la care

să ne dăm în lături, pentru a-l înlătura pe cel sau pe cea care îți întunecă orizontul, întruchipând toate renunțările tale. Ca și cum ar trebui să plătească scump faptul de a nu-ți mai inspira niciun sentiment de iubire și s-ar cădea să sporești meschinăria anunțului prin vulgaritatea felului în care-l faci (cel mai crud fiind, poate, acela de a pleca într-o dimineață fără niciun cuvânt, după douăzeci sau treizeci de ani de viață în doi, de a deschide ușa și de a nu te mai întoarce niciodată).

Cum să te mai miri că anumite despărțiri îi înnebunesc pe oameni și provoacă reacții extreme, că anumiți soți divorțați și anumite soții divorțate seamănă cu niște boxeri care au încasat prea multe lovituri? Ca acest francez care, obligat de justiție, în 2009, să-și împartă toate bunurile cu fosta soție, a tăiat cu fierăstrăul în două toate mobilele, televizoarele, computerele, covoarele din apartamentul lor (reluând, probabil

fără să știe, o scenă din filmul *Short Cuts* al lui Robert Altman). În Germania, anumiți operatori telefonici își oferă serviciile pentru a-i da vestea despărțirii partenerului vostru, cruțându-vă de scene neplăcute. Toate abandonurile sunt dificile, dar unele dintre ele sunt lipsite de eleganță, chiar abjecte: fie e vorba despre nevasta pe care o părăsești, când ea e grav bolnavă, sau de nevasta care a împărțit și a îndurat totul alături de tine, și-a sacrificat studiile și speranțele, și tu o abandonezi, de îndată ce te-ai îmbogățit, pentru una mai tânără, fie despre soțul repudiat de îndată ce primește preavizul de șomaj sau soțul lăsat baltă pentru cel mai bun prieten al său. Credem că este legitim să părăsim, dar e absolut îngrozitor să fim părăsiți (în limba franceză există verbul „larguer”¹⁶, care, în sensul lui inițial legat de navigație, exprimă teroarea de a fi lăsat singur pe chei). Pentru cei concediați, care n-au comis decât crima de a trăi

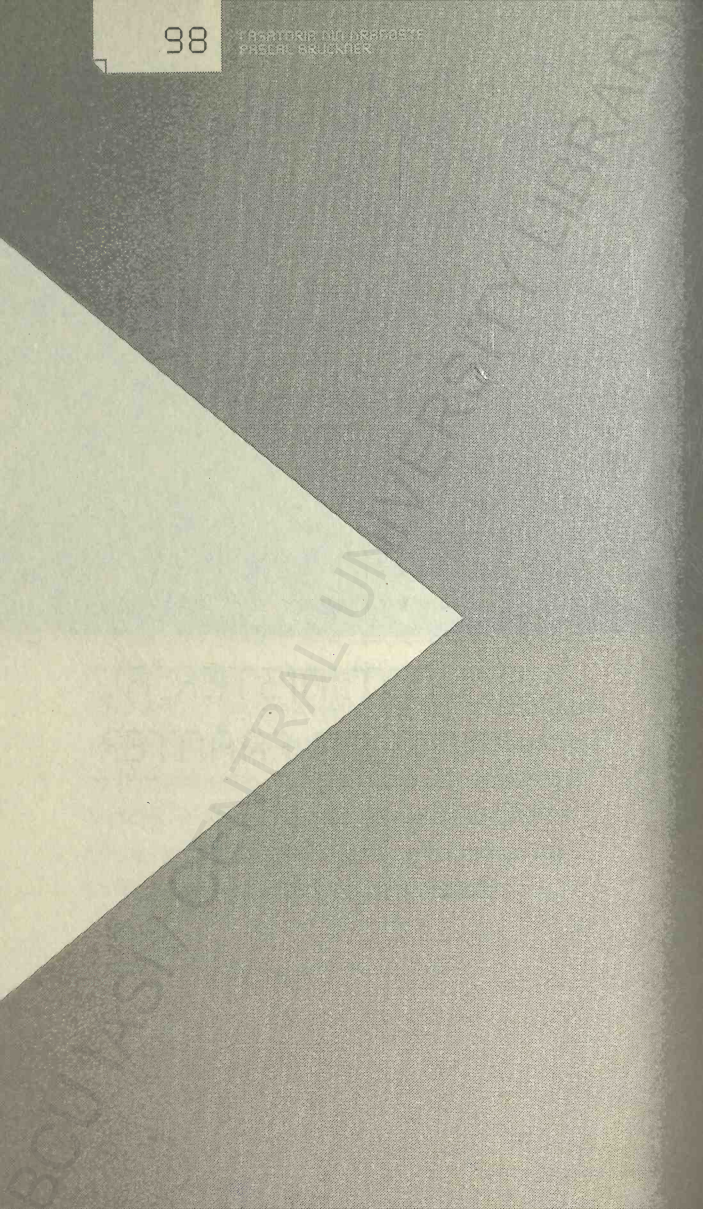
¹⁶ În fr. *larguer*, pe lângă sensul de *a abandona*, înseamnă și *a întinde pânzele* (N. r.)

împreună cu voi, iubirea care unește și libertatea care izbăvește se transformă în iubirea care separă și libertatea care asuprește. El sau ea mă părăsește și, mai mult decât atât, justiția îi dă dreptate. Legea nu înseamnă nimic fără moravuri, dar moravurile vin să-i ceară legii să le confirme existența și până unde pot ele merge. Faimoasa expresie rostită în fața preotului „Împreună la bine și la rău” s-ar putea reformula astfel: Împreună la bine și... atât.

Și popoarele au dobândit dreptul de a divorța unele de altele; legăturile lor corespund aceluiași principiu de unire nestatornică ce funcționează și între indivizi, iar rupturile dintre ele nu sunt mai puțin dramatice. Există țări în care coabitarea sub același acoperiș nu reprezintă decât preludiul unei dezbinări (Belgia), există cele care țin cu strășnicie la celibatul lor (Elveția și țările din Uniunea Europeană), cele care au dormit multă

vreme în altă cameră și se pomenesc în același pat (Germania), cele care se mulțumesc cu o logodnă prudentă și amână la nesfârșit căsătoria (Turcia și Europa). Mai există și țările care amenință că își vor face bagajul și sunt mereu pe picior de plecare (Québecul din interiorul Canadei). Există și o dimensiune conjugală în viața politică, foarte puțin recunoscută, într-un moment în care legătura dintre cetățean și stat se definește și ea în termeni contractuali. Națiunile au devenit la fel de fragile ca și cetățenii care le alcătuiesc, ele și-au pierdut consistența pe care credeau că o posedă. Cu cât Pământul se micșorează, cu atât triburile omenești tind să se îndepărteze unele de celelalte: ele se sufocă pe acest glob plin ca un ou prins în această temniță maritală.

9. UN MINISTER AL
INIMILOR FRÂNTE?

Prostituție, adulter: câți reformatori vor fi promis de două secole încoace eradicarea acestora, odată prejudecățile înlăturate și căsătoria burgheză depășită! Or, aceste două flageluri persistă, după cum persistă și minciuna, înșelăciunea, gelozia, posesivitatea. Ne putem indigna, putem încerca să înțelegem. Corupția se explică prin mizerie, prin salariile mici, prin atracția exercitată de un câștig ușor asupra celor care fac din asta o meserie sau o metodă de a obține un câștig suplimentar.

În ceea ce privește clienții sau clientele (căci femeile au început să cumpere și ele servicii sexuale), pot fi invocate cel puțin două motive: plăcerea unui erotism imediat și fără consecințe, și consolarea de a fi acceptat în ciuda urâteniei fizice (dovadă stau cuvintele actorului Michel Simon, care le mulțumește prostituatelor că l-au acceptat, în ciuda aspectului său). Plăcerea pe bani consumată de ambele sexe, oricât de desfrânată, va continua atâta vreme cât bărbații și femeile vor vrea să-și ofere un moment de voluptate sau să se cruțe de rănilor refuzului, plătindu-și tainul carnal.

Iar adulterul, odinioară simbolul revoltei împotriva căsătoriilor forțate, exprimă gustul pentru divertisment, pentru drumurile lăturalnice al celor care se plictisesc în interiorul căsătoriei și nu știu să reziste tentațiilor. Dacă e să ne luăm după recurența acestei teme în cinematografie

și literatură și după suferințele pe care aceasta le provoacă, există candidați cu miile! Uneori îi înșelăm pe cei pe care-i iubim din plăcerea de a avea un secret, pentru a ne liniști, pentru a ne distra, pentru a ne simți mai tineri, și această infidelitate, împărțită în mod egal de cele două jumătăți ale umanității, se numește curiozitate, vanitate, narcisism, poftă neînfrânată de [a simți] mereu noi trupuri. Feminismul înseamnă și dreptul femeilor de a avea defectele bărbaților, ba chiar de a le adăuga acestora și altele. Eliberarea va fi minunată, dar nu pentru că asupra ei a fost îngrozitoare.

Trebuie atunci să strângem din nou șurubul, să ne întoarcem la vechile polițe ale dorinței? Trebuie, de exemplu, să creăm un minister al Inimilor Frânte, care să-i pedepsească pe cei nestatornici și să-i consoleze pe cei pedepsiți? (Vedem cum anumite feministe sunt gata să-l pedepsească pe bărbatul fustangiu pentru

a o ierta mai ușor pe soția ușuratică). Trebuie să stabilim, așa cum cer unii juriști, un drept de a nu fi părăsit sau un drept de a fi părăsit cu demnitate, sau o amânare a divorțului până când copiii vor deveni majori? În California, anumite grupări încearcă să impună, pur și simplu, abolirea divorțului, iar statul Luisiana, urmat de Arkansas și de Arizona, și-au propus, cu începere din 1997, să-l facă mai restrictiv datorită Covenant Marriage Law, un text de lege cu accente biblice, dar fără efecte semnificative în viața de zi cu zi. Nu poți legifera ceea ce sentimentul are mai înspăimântător în el, fără să stabilești oficial părțile lui bune. Poți spori protecția materială a soțului sau a soției abandonate, te poți preocupa de bună-starea copilului lor, dar nu poți împiedica oamenii să se despartă! Sugestia dată de un ministru francez, în 2009, de a penaliza „căsătoriile cenușii”, aceste „escrocherii sentimentale cu scop

migratoriu“, în care unul din parteneri se preface că-l iubește pe celălalt pentru a obține de la el avantaje materiale, acte de identitate, daruri în bani, bunuri imobiliare, pare să ignore/uite că orice alianță sentimentală implică un risc de înșelăciune. Să ne îndrăgostim de o ființă înseamnă să-i dăm permisiunea să ne înșele cu consimțământul nostru. Cristalizarea dorințelor noastre legate de o anumită persoană implică atât faptul că o descoperim, cât și faptul că o inventăm noi înșine, cu riscul de a o înfrumuseța această recreare. Cele mai frumoase înșelăciuni împrumută întotdeauna limbajul pasiunii, al devotamentului. Chiar dacă celălalt e sincer în momentul când îmi declară iubirea lui, nimic nu mă asigură că se va ține de cuvânt, căci nici el nu e mai stăpân pe emoțiile sale decât mine. În materie de iubire nu-i poți cere fiecărui partener să aducă dinainte dovada atașamentului său prezent și viitor. A

pune sub acuzație intimitatea înseamnă a le permite judecătorului și statului să se amestece într-o convenție privată, să se constituie, în locul nostru, într-un garant al promisiunilor sau al buneii purtări, supraveghindu-ne forul interior. Ce lege le poate interzice să acționeze tuturor acestor Rastignac-i, masculini și feminini, veniți în general din clasele defavorizate sau din țările sărace, care își folosesc farmecele pentru a seduce persoane cu influență, ca să urce pe scara socială, oferindu-și tinerețea și priceperea erotică în schimbul siguranței materiale? Cum să nu-i înțelegem? Iubim întotdeauna într-un context social și politic precis, în care diferențele de statut și de venit, când sunt prea mari, parazitează mai mult sau mai puțin elanurile inimii și comuniunea dintre suflete.

Dar să nu tragem concluzii pripite: monogamia, se spune, nu este pornirea naturală a umanității.

Nici poligamia, însă. Și aici stă toată dificultatea: atâta vreme cât monogamia va continua să structureze viața în doi, riscul de a înșela și de a fi înșelat nu va dispărea prea curând. Dar dacă poligamia ar deveni obligatorie, mulți s-ar refugia într-o loialitate strictă și cvasinevrotică. Astăzi, adevăratul trio adulterin este format din soț, soție și avocatul care se poate întoarce împotriva unuia sau a celuilalt, în funcție de onorarii. Nu există natură umană, există doar un principiu al incertitudinii, o dorință care nu știe întotdeauna ce vrea. Această ambivalență fusese, cu mult timp înainte de Freud, marea lecție de clarviziune a moraliștilor francezi, iar frumusețea maximelor acestora pare a dezminți, uneori, pesimismul spuselor lor. Deși reafirmă că natura umană este rea, că „inima omului este găunoasă și plină de murdărie“ (Pascal), ei se mulțumesc să confirme teza păcatului originar,

rămânând legați de religia dominantă a timpului lor. Eleganța formulelor propuse de ei înseamnă achitarea omului și anunță o mântuire posibilă întru Dumnezeu. În ciuda geniului lor, ei nu iau parte la tragedie: aceasta începe odată cu speranța într-o lume mai bună, rămasă în sarcina ființei umane, singura răspunzătoare de eșecurile sale. Oare marile romane de dragoste nu au fost scrise întotdeauna împotriva dragostei? Citiți-i pe Flaubert, Proust, Zweig, Tanizaki, Duras, Albert Cohen, Kundera, care explorează latura obscură, dramatică a acestui sentiment! Acești clinicieni de geniu ne învață mai multe despre dragoste decât tratatele plictisitoare; făcând-o bucăți, ei îi aduc dragostei un omagiu indirect, recunoscându-i puterea, atât cea înălțătoare, cât și cea distructivă. Meritul uriaș al literaturii constă în a privi în ochi mizeria omenească și a o transforma într-un prilej de bucurie și de înțelegere.

Noi am „eliberat“ iubirea, și acum a venit vremea să vorbim despre profunzimea, despre subtilitățile ei în fața unui tineret pervertit de dublul discurs al unui romantism ieftin și al filmelor porno. Este bine să învățăm la liceu cum are loc reproducerea, dar ar fi și mai bine dacă i-am citi și reciti pe poeți, pe romancierii, pe moraliști, pentru a face din această atracție a inimilor altceva decât o înșiruire de tremolouri sau întâlnirea fugară dintre două epiderme (știm, conform Raportului Obin, publicat în 2004, că Rousseau sau *Doamna Bovary* nu pot fi studiate în anumite licee din motive de imoralitate). Sărăcia sentimentală din numeroase periferii urbane, măcinate de un amestec de obscurantism religios și discurs pornografic, ar trebui combătută încă din școală, unde se presupune că se demontează prejudecățile și se încurajează nuanțele. Într-un moment când „cultura drojdiei societății“ pare a

invada toate straturile sociale, inclusiv pe copiii claselor de mijloc, ducând la o sărăcire a vocabularului și la o brutalitate a comportamentelor, faptul de a oferi emoțiilor puternice un limbaj capabil să le exprime toate subtilitățile ar reprezenta o operă de salubritate publică.

10. 8 ACONIE ÎN
PUNĂ CLORIE

110

CASSTORIP DIE GRADUETE
PASCHÉ BRUEKLEN

UNIVERSITY LIBRARY

RECORDS IN
CLARE

CENTRAL UNIVERSITY

Să nu exagerăm decăderea morală deplânsă de conservatorii mereu nemulțumiți. Lamentările cu privire la singurătatea omului contemporan, care fac deliciul unei anumite ramuri a sociologiei, uită că ea a devenit, mai ales pentru femei, un drept care succede vechiului pact al aservirii lor. S-a terminat cu anatema care le lovea, până nu demult, pe femeile necăsătorite, pe cele divorțate și pe tinerele văduve acuzate că duc o viață imorală, plină de gânduri murdare. Astăzi, suntem mai singuri pentru că suntem

mai liberi, chiar dacă această libertate este însoțită de o stare de angoasă; dar nici nu este sigur că am tolera astăzi constrângerile și problemele care însoțeau siguranța de altădată.

Totuși căsătoriile rezistă, cel puțin jumătate dintre ele, și soții rămân împreună, dacă nu dintr-o mare iubire, cel puțin pentru că au și motive de a fi mulțumiți de relația lor. Putem paria că divorțul, dacă ar fi fost autorizat în formele sale actuale încă din secolul al XIX-lea, le-ar fi tentat pe multe soții dornice să scape de constrângerile sufocante ale unei căsnicii. Stabilitatea cucernică pe care o admirăm când e vorba despre secolele trecute era o stabilitate coercitivă, pe care, astăzi, n-am mai fi dispuși să o acceptăm. Criza instituției căsătoriei merge mână în mână, după cum am văzut, cu marea atracție pe care aceasta continuă să o exercite: în afara Europei, pentru clasele de mijloc și

cele superioare, care aspiră să scape de jugul tradițiilor și al familiilor (de unde și importanța căsătoriilor interrasiale sau interreligioase în țările cu o mare varietate etnică sau confesională), iar la noi pentru homosexuali și pentru lesbiene, care constituie, odată cu dobândirea dreptului de a adopta un copil, ultima clasă care luptă pentru a fi recunoscută. Este o strategie abilă: periferia nu vrea să distrugă norma, ci să o extindă și asupra comportamentelor pe care le califica până acum ca fiind deviante sau împotriva naturii. În aceasta constă paradoxul: căsătoria moare, deși, într-un fel, este perfect sănătoasă și în plină glorie. Ea nu mai are poate măreția specifică tainei căsătoriei, dar va fi, totuși, mereu ceva mai mult decât o simplă formalitate administrativă, depășind neutralitatea contractuală. Ea întruchipează mai mult decât oricând o emblemă și un punct de stabilitate: cu cât se extinde mai mult

libertatea, cu atât se întărește mai mult nevoia de structuri care să direcționeze elanul haotic al dorințelor, al poftelor noastre. Până și alternativele ce pot înlocui căsătoria o preamăresc, la fel cum un astru care apune își proiectează razele în sateliții care-l înconjoară.

Uitați-vă, în Franța, la Pacs¹⁷ și la succesul lui neașteptat: vizându-i, inițial, numai pe homosexuali, pentru a garanta transmiterea de bunuri de la un partener la celălalt, el a devenit, la mai bine de zece ani după crearea lui, aproape echivalentul logodnei pentru majoritatea heterosexualilor. Deși are o rată mare de disoluție, întrucât partenerii se pot despărți unilateral, printr-o scrisoare recomandată, Pacs-ul rămâne la limita angajamentului: să ne legăm unul de celălalt, dar nu prea mult, pentru a savura vertijul primelor clipe. Fie ca grația improvizăției să învingă povara faptului bine organizat de dinainte. Să

¹⁷ *Pacte civil de solidarité* este o formă de uniune civilă între doi adulți (de același sex sau de sex opus) pentru a-și organiza traiul în comun (N. r.)

rămânem în poezia amanților, pentru a nu cădea în proza soților! Se multiplică, astfel, numărul surogatelor căsătoriei, care conțin simbolistica acesteia, dar nu și gravitatea ei, și oferă avantajele instituționalizării, dar sub haina nesupunerii (doar fiscalitatea rămâne în continuare dezavantajoasă pentru cuplurile necăsătorite). Astfel, pentru că etatismul merge mână în mână cu individualismul, e nevoie de această putere anonimă care să ne ajute să creștem și care să ne asiste, fără ca noi să trebuiască să-i mulțumim.

Cvadratura cercului:

cetățeanul contemporan vrea să fie protejat de stat și protejat al statului. Când totul merge bine, lăsați-mă în pace, dar ocupați-vă de mine atunci când am probleme. O asemenea mentalitate îl obligă pe legislator — care este întotdeauna dispus să se adapteze la noile moravuri — să inventeze tot felul

de pseudopode juridice și de neologisme, al căror număr uriaș nu face decât să reflecte haosul aspirațiilor noastre. Criza căsătoriei ne privește pe toți, am spus-o deja, de vreme ce ea este în primul rând criza cuplului și toate remediile propuse pentru a-i înlătura părțile rele se mulțumesc, în general, doar să le reproducă sub o formă mai blândă. Este semnificativă stânjeneala lexicală pe care o simțim când trebuie să le prezentăm celorlalți persoana cu care trăim, fără să fim căsătoriți cu ea; tovarășă de viață, tovarăș de viață, prietenă, logodnic, iubit, toți acești termeni din registrul eufemismului, al pudorii arată cât de greu ne este să gândim în afara legăturii conjugale, chiar și atunci când părem să o respingem. Un frumos simptom al acestui fenomen: dulcele nume de „soțul meu”, pe care Simone de Beauvoir, cea care proslăvește iubirea liberă, i-l dădea amantului ei american, Nelson Algren¹⁸.

¹⁸ Simone de Beauvoir, *Lettres à Nelson Algren*, Gallimard, 1997, p. 169.

11. TRADIȚIA
ELIBERATORARE

118

CASATORIA DIN DRAGOSTE
PASCAL BRUCKNER

CENTRAL UNIVERSITATEA

Pe 22 august 2009, pe un stadion din Bamako, Mali, a avut loc un mare miting de protest organizat de Înalțul Consiliu Islamic împotriva unei reforme a codului familiei, votată de parlament și care propunea ca vârsta de măritiş a fetelor să nu mai fie cu începere de la 13 ani, ci de la 18 ani, pentru a evita abuzurile și a restabili o anumită formă de egalitate între sexe. Manifestanții, în număr de 50 000, agitau pancarte pe care scria: „Civilizația occidentală este un păcat“. Putem râde de această diabolizare,

eternul alibi al fundamentaliştilor de tot felul: în definitiv, ura față de Occident este întotdeauna o ură față de libertate, pentru că numai Occidentul a îndrăznit să-și repună în discuție tradițiile, să se elibereze de abuzurile deghizate în cutume, să înceapă un război împotriva propriei sale barbarii, invitând restul lumii să facă la fel.

Dar distrugerea ordinii patriarhale, așa cum am practicat-o noi, este, oare, aplicabilă în mod obligatoriu tuturor culturilor (admițând că emanciparea de tip european este singura cale de urmat pentru restul lumii)? Nu este, oare, necesar ca tranzițiile să fie adaptate contextului istoric? O evoluție căreia i-au trebuit secole, la noi, ar trebui comprimată în câteva generații pentru niște societăți străvechi care se trezesc somate să-și renege o serie de prejudecăți și obiceiuri multisekulare. Aceasta este problema islamului în Europa și în America de Nord, islam care trebuie, în câteva decenii, să

înghită laicitatea, discreția religioasă și emanciparea unor moravuri pe care noi le-am combătut cu înverșunare timp de patru secole. Faptul de a răsturna, printr-un simplu decret, vechiul edificiu al ierarhiilor care reglementează raporturile dintre sexe produce, uneori, în țări nepregătite pentru așa ceva, o bulversare care adesea e vecină cu panica.

În același timp, trebuie să fie încurajată mișcarea pentru drepturile femeilor și ale minorităților, pretutindeni unde aceste drepturi sunt batjocorite și, pe de altă parte, trebuie să se țină seama, cu tact, de nonconcordanța timpurilor și a mentalităților. Exproprierea trupului femeii în legătură cu problemele de maternitate, de sexualitate, de avort este o miză simbolică majoră care suscită, în societățile tradiționale, rezistențele cele mai violente, cele mai hidoase (printre care menținerea exciziei și a lapidării, portul vălului integral, refuzul caracterului

mixt al unei adunări, poligamia)¹⁹. Dacă nu putem face nimic împotriva acestor obiceiuri barbare în afara granițelor noastre, cu excepția faptului de a le denunța, putem face totul pentru a le scoate în afara legii pe pământ european, pedepsindu-i cu cea mai mare severitate pe cei care le perpetuează. Nicio concesie nu este posibilă — în numele unor argumente culturaliste — în această privință. Secolul XX a fost, la noi, un secol al revoltei împotriva tatălui și a patriarhatului. Secolul al XXI-lea va fi secolul revoltei împotriva mamei și a matriarhatului, deoarece știința este pe cale de a deposeda femeile de controlul pe care acestea îl exercită asupra fecundității și poate că în curând se vor putea produce copii în laborator. Dacă se va întâmpla asta, relațiile dintre cele două jumătăți ale umanității se vor restabili pe noi baze.

Cu excepția unei mari
lovituri — pentru moment, destul de

¹⁹ Anumiți imami din Franța, într-un spirit de concurență cu starea civilă, organizează căsătorii-fulger de câteva zile sau de câteva săptămâni, pentru credincioșii care călătoresc, un „zapping sexual certificat *halal*“, după cum spunea unul dintre ei. În Hexagon există două feluri de poligamie:

improbabilă — venită din partea unui islam rigorist, instalat în bastioanele sale europene și antrenând după sine, printr-un efect de domino, toate instanțele morale evreiești, creștine, budiste, soluția nu constă într-o întoarcere în trecut. Dar exista o înțelepciune în obiceiurile vechi, din care am face bine să ne inspirăm, fără să suferim asupra care le însoțea. Imensul șantier de „creație distrugătoare” al modernității necesită, uneori, pauze sau compromisuri. Vă propun pariul unui conservatorism inteligent care să vrea să împace libertatea cu o fidelitate maleabilă față de anumite tradiții. Nu totul era opresiv în ele, după cum nu totul este eliberator în inovație. Anumite deprinderi create de-a lungul secolelor merită să fie prelungite, ele fiind depozitarele unui proces civilizator, ale geniului și memoriei multor generații. Putem adăuga egalitarismului de astăzi câteva moravuri de ieri, cu atât mai mult

o rămășiță care vine din Africa subsahariană și alta, militantă, cea a fundamentalistilor musulmani care vor să afirme superioritatea legii religioase în raport cu codul republican.

cu cât, adeseori, a fost exagerată duritatea vieții conjugale anterioare, care, pe alocuri, avea dulceața și farmecul ei. Pe cât trebuie să ne ferim să lăudăm frumoasele vremuri de altădată, ridicându-ne împotriva epocii actuale, pe atât trebuie să nu ne încredem într-o descriere a trecutului în termeni obscuranțiști, ca și cum am avea dreptul să-l judecăm cu superioritate. Așadar, străbunii noștri au rătăcit prin întuneric timp de multe milenii, înainte ca noi să ajungem la adevăr? Câtă aroganță! Cronicarii, epistolele, marile romane stau mărturie: cuplurile de odinioară, cel puțin în anumite medii, nu ignorau nici tandrețea și nici fericirea, pe care doar moartea le întrerupea. Istoricul american Edward Shorter evocă existența, în Franța Vechiului Regim, a acelor căsătorii de la țară în care femeia, ca servitoare a soțului, stă în picioare în spatele lui, în timp ce el mănâncă, așteptând în tăcere să-și termine masa, ca să se așeze și ea²⁰. El se

²⁰ Edward Shorter, *op.cit.*, pp. 75 și urm.

întreabă, în pagini impresionante, dacă soții, supuși la munci grele, istoviți și uzați încă de tineri, nu renunțau uneori la atitudinea lor rezervată, dacă nu-i apropia un gest tandru, dincolo de grosolanele împreunări trupești. În alte clase, soții, căsătoriți cu de-a sila, învățau să se prețuiască unul pe celălalt și își făceau o plăcere din a se descoperi reciproc. Fericirea lor, necazurile lor nu erau diferite de ale noastre, ceea ce face ca acești frați ai noștri, în ciuda distanței de timp, să fie totuși atât de aproape de noi.

12. A PUNE DIN NOU
RAȚIUNE ÎN
SENTIMENT

128

UNIVERSITY OF TORONTO
BASSETT BRANCH

UNIVERSITY OF TORONTO LIBRARY

Așa cum o căsătorie din interes se poate transforma într-o căsătorie din dragoste, tot astfel o căsătorie din dragoste se poate colora, dacă vrea să dureze, cu o picătură de rațiune; cu condiția ca aceste mici trucuri să fie alegerea soților, nu să fie impuse de familie. Altfel spus, rațiunea, izgonită de sensibilitate, revine ca aliată a acesteia. Aici trebuie dezvoltată o gândire a ceea ce este intermediar, a tranzițiilor, a nuanțelor: interesul se poate colora cu puțină afecțiune și afecțiunea cu puțin

calcul. În afară de faptul că alianțele financiare nu au murit cu totul în clasele cele mai înstărite și că escrocii și intrigantele încă le dau târcoale tuturor babelor bogate sau bătrânilor milionari, ca să-i stoarcă de bani, e primejdios să alungi definitiv banii din domeniul dragostei. Izgonită din acest discurs, problema banilor reapare cu cel mai mic prilej și degenerază într-o reglare de conturi sordidă în momentul divorțului. Orice datorie morală sau sentimentală se plătește atunci cu un clinchet de monede. Un cuplu construit doar pe iubire este un cuplu construit pe nisipuri mișcătoare. Nebunia devoratoare care le leagă pe cele două persoane la început nu se poate prelungi dacă ea nu se preschimbă în alte legături nu mai puțin demne de stimă, cum ar fi complicitatea, prietenia blândă și încrezătoare. Trebuie, cu unul și același gest, să sublimezi patima și să înfierbânți recea coabitare, să multiplici punctele

de sprijin mai curând decât să le reduci la suflul arzător al pasiunii. Faptul de a lega cu orice preț intensitatea și durata înseamnă să refuzi trecerea timpului, să te expui deznădejdiei. În acest sens, „buna iubire conjugală“ este o iubire care abia se aude, care merge de la sine și le permite celor doi să-și vadă de treburile lor fără să se mai gândească la asta, pentru că se știu învăluiți de o tandră bunăvoință. Este o iubire căreia puțin îi pasă de iubire, nu are probe de furnizat, o iubire care se pune la adăpost de patosul rechizitoriului permanent.

Faptul că niște adulți se rătăcesc, căzând pradă propriilor lor seisme intime/interioare, nu-i privește decât pe ei. Totul se schimbă odată cu venirea pe lume a unui copil: el va rămâne un puternic element de legătură între părinți, dincolo de o eventuală despărțire. Din acel moment, trebuie să satisfaci nevoia lui de continuitate, de protecție.

Nerespectarea cuvântului dat este întotdeauna dureroasă, dar ea este de-a dreptul scandaloasă când se raportează la cei mici (și toți tații care au participat la mișcarea din 1968, minunat de iresponsabili, știu despre ce e vorba). Soliditatea unei legături, validitatea unei făgăduințe se măsoară în funcție de gravitatea situației. A fi absent în momentele cele mai grele este totuși greșeala majoră. Libertatea de care ne bucurăm în zilele noastre implică o responsabilitate sporită. După ce s-au despărțit, părinții trebuie să se înțeleagă îndeajuns ca să nu-și rateze divorțul. Ei trebuie să-și împartă educația urmașilor, să țeară pentru ei o plasă de securitate, ba chiar să asigure logistica unei familii reunite cu toate riscurile de a se disprețui reciproc. (Familia reunită te duce cu gândul la acele apartamente colective din Uniunea Sovietică, unde oameni care nu se cunoșteau deloc între ei trebuiau să coabiteze într-un spațiu

restrâns, în numele socialismului! Astăzi, în numele iubirii, purtăm o povară înzecită). Este la fel de greu să faci față unei rupturi pe cât de greu este să faci față unei căsnicii.

Cumplită provocare: cum să împaci caracterul trecător al cuplului cu stabilitatea impusă de odraslă? Copilul nu este niciodată obligatoriu și, în era pilulei, a prezervativului și a avortului, nașterea lui se programează și nu ne mai putem scuza invocând accidentele legate de fertilitate. Iată de ce trebuie să li se spună amanților înflăcărați să reflecteze bine înainte de a căra plozi la nimereală, pe unde îi poartă dragostea, și să folosească tot ajutorul pe care li-l oferă contracepția dacă nu se simt capabili să-și asume consecințele. Libidoul hoinar este ceva perfect legitim, cu condiția să nu concepem copiii la întâmplare. Este nevoie de legi pentru a-i proteja pe cei mai slabi împotriva rătăcirilor inimii

pentru a regla atracțiile și repulsiile. Copilul — o dată și pentru totdeauna, iubirea — de mai multe ori și pe o durată nedeterminată.

Pentru a controla domnia anarhică a sentimentelor și a pune un oarecare discernământ în coabitarea dintre bărbați și femei, trebuie să revalorizăm o noțiune privită în mod tradițional ca negativă: fragmentarea sau, pentru a utiliza o noțiune familiară în dietetică, regimul disociat. Odinioară apanajul soților care iubeau și doreau în afara căminului lor, care căutau onoruri și recunoașteri în munca lor, ea poate fi acum extinsă la toți. „Iubirea este totul în viața unei femei, scria, în esență, Doamna de Staël în 1796, în vreme ce în viața bărbaților ea nu este decât un anotimp“. Această aserțiune nu mai este adevărată astăzi: iubirea nu este totul în viață, există activități la fel de vaste, la fel de bogate, și ambiția poate deveni elementul romanesc

al celor două sexe. De ce să te îngropi de tânăr, de ce să-ți pui jugul conjugal, în loc să îmbrățișezi un destin mai incitant, amânând momentul angajării într-o relație? Multe femei sunt preocupate de reușita lor profesională la fel de mult ca de viața lor sentimentală, chiar dacă renunță la procreare sau o amână cu ajutorul mijloacelor sofisticate ale științei. O viață afectivă pe deplin realizată este compatibilă de acum înainte, nu fără eforturi, cu o carieră frumoasă (miza unei politici familiale inteligente constă în a concilia fecunditatea cu munca femeii, iar Franța rămâne în acest domeniu o pionieră în Europa, de vreme ce, aici, procentajul nașterilor este unul dintre cele mai ridicate).

Putem, deci, să disociem cuplul de familie, procrearea de pasiune, faptul de a fi părinte de căsătorie, faptul de a trăi împreună de cel de a trăi separați, faptul de a avea copii de unul singur, fără a

aștepta partenerul ideal²¹, de cel de a avea copii în cadrul unui cuplu. Sunt regăsite astfel unele moravuri ale Vechiului Regim, ceea ce presupune asumarea unei anumite schizofrenii, împărțirea propriei vieți în compartimente etanșe. De ce să nu ne imaginăm, de asemenea, alături de noile rețele de întâlnire pe internet, revenirea peșitoarelor, a intermediarilor în general, care i-ar scuti pe cei timizi de chinurile seducției și ar ști să aducă împreună ființe foarte diferite unele de altele? (În Danemarca, un sat de pescari care duce mare lipsă de femei, „importă” masiv, cu ajutorul internetului, soții din Thailanda). Decât să solicite, roșind, favorurile unei gingașe frumuseți, de ce să nu lași o persoană calificată pentru asta să negocieze cu ea? Pentru a supraviețui, căsătoria din dragoste trebuie să îmbine genurile și epocile, trebuie să facă tot felul de compromisuri cu alte forme de trai în comun, mai clasice. Mergând pe

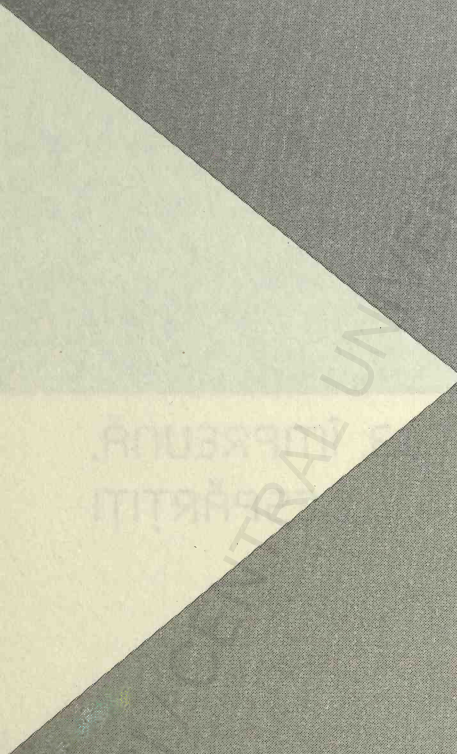
²¹ În Statele Unite, aceste mame întârziate, care renunță la căsătoria clasică, dar fac totuși copii, sunt numite SWANS — Strong Women Achievers No Spouse („femei cu carieră și fără soț”), iar SOD — Start Over Dads — li se spune acelor tați care procrează după vârsta de șaiszeci de ani (citat de Martine Segalen, „Le mariage occidental à l'épreuve”, în *Histoire du mariage*, op.cit., p. 1165).

linia utopistului Charles Fourier, anii 1960 inventau relații amoroase care trec dincolo de limitele cuplului; astăzi, trebuie să inventăm un cuplu care să treacă dincolo de limitele iubirii și care să cuprindă experiențe la fel de variate ca înțelepciunea vieții, grija pentru urmași, toleranța amicală, respectul reciproc.

13. ÎMPREUNĂ,
DESPĂRȚIȚI

140

LABORIS DIO BRADSTE
PASCAL BRUCKNER

„Poveștile de iubire se termină, de obicei, rău“. Faimoasa șansonetă cântată de Rita Mitsouko sună bine: dar nu tot ceea ce se sfârșește este rău în sine și faptul că o legătură se termină nu invalidează măreția sau frumusețea desfășurării sale. E vorba despre a susține două propuneri contradictorii: pe de o parte, viața în doi nu este un maraton în care ar trebui să rezisti cât mai mult, ci presupune o anumită calitate a unor legături pe care trebuie să știi să le rupi când se

degradează. Scurtimea lor nu-i o crimă, după cum nici capacitatea de a rezista mult timp nu-i o virtute: anumite legături trecătoare sunt capodopere de concizie care ne marchează pe viață; anumite existențe trăite alături timp de jumătate de secol, în plictis și renunțare, sunt monstruoase. Dar nu este dezonorant să preferi permanența în locul incandescenței, adevăr dovedit prin această frază dintr-un film de Christophe Honoré*, rostită de actorul Louis Garrel către amantul său: „Iubește-mă mai puțin, dar iubește-mă vreme îndelungată”. Minunată formulă: ca și cum cel care o spune presimte că însăși lăcomia pasiunii, „clocotitoarea ei vivacitate” (Montaigne) ucide viața în doi, în loc s-o alimenteze. Dorința de a îmbătrâni împreună nu este mai puțin legitimă decât voința de a arde în spasmele simțurilor și în convulsiile inimii. Poți să vrei, în același timp, libertatea și un spațiu protejat;

* Les Chansons d'amour, 2007.

poți să te bucuri de căldura căminului și de vertijul micilor aventuri; poți să te temi de singurătate mai mult decât de oboseală și să te împaci cu constrângerile matrimoniale.

De ce — în aceeași ordine de idei — să nu faci din erotism ceva facultativ, de ce să nu termini cu acest îndemn la plăcere care este tâmpenia epocii noastre, așa cum pudibonderia a fost tâmpenia secolelor precedente? Cât de profundă este această vorbă de spirit pe care mi-a spus-o o cunoștință apropiată: „Găsesc că este dezgustător să te culci cu cei pe care-i iubești“. În afară de faptul că iubirea și sexualitatea nu sunt totdeauna legate între ele, de ce să umpli până la ultima pagină caietul de sarcini al cuplului model și să nu te gândești, pentru cei care chiar își doresc asta, la o coabitare armonioasă, în deplina pace a simțurilor? Omagiul adus lui Venus nu are un caracter imperativ și nu este nevoie de

partide fierbinți și de îmbrățișări repetate pentru a ne prețui unul pe celălalt. Relația platonice nu este demodată. Nimic nu ne interzice să trăim împreună doar o parte din timp, să locuim, luxul suprem, în apartamente separate, în camere separate, pentru a nu amesteca intimitățile (cu plăcerea suplimentară de a ne vizita unul pe celălalt), să păstrăm o distanță respectuoasă, să iubim și să dorim în altă parte, pe scurt, să reînviem vechea distincție aristocrată dintre viața conjugală și iubire: nimic nu era mai nepotrivit, mai vulgar pentru un nobil din Vechiul Regim decât faptul de a-și iubi jumătatea.

Iubirea conjugală este arta posibilului, și nu exaltarea imposibilului, este plăcerea de a construi în doi o lume comună. Cuplul se acomodează cu numeroase variații din momentul în care îl extragi din visul simbiozei miraculoase care îi îngrădea dorințele și aspirațiile. Ca și națiunea văzută de Renan, cuplul

este, și el, „un plebiscit cotidian“, voința de a nu suferi trecerea anilor, o încredere și o solidaritate reînnoite, o renunțare la orice comportament irațional; neprevăzutul permanent, care să pună mereu în joc experiențele anterioare, ar fi ceva cu neputință de trăit. În acest domeniu, ca și în altele, trebuie redefinită o nouă economie a pasiunilor, trebuie compartimentate cu fermitate zonele pe care voiam să le unim, trebuie să contopim acolo unde voiam să diferențiem. După regimul binar de dinainte, când ezitam să ne trecem funia după gât, urmează, cu o anumită încetineală, regimul mixt de astăzi, când vrem tot felul de lucruri și apoi contrariul lor, când vrem să fim singuri și totodată căsătoriți, liberi și totodată legați între noi. Riturile de trecere sunt discreditate pentru totdeauna: li se preferă suprapunerea vârstelor, întrepătrunderea modurilor de viață. Căsătorie de plăcere sau de

conveniență, concubinaj, unire liberă, Pacs. Această repartitie este, în parte, perimată, pentru că există din ce în ce mai mulți parteneri ocazionali care trăiesc ca niște celibatari și își acordă libertăți reciproce, prietenii erotice care amestecă diferența masculin/feminin, concubini mai în vârstă care trăiesc ca niște soți tradiționali, și alții, în sfârșit, care nu pot fi plasați în nicio categorie, deoarece aparțin tuturor categoriilor.

14. ÎNFRÂNGEREA LUI PROMETEU

148

LABORATOIRE CITR DR COSTE
PASCAL BRUCKNER

UNIVERSITY LIBRARY

BRUCKNER
UNIVERSITY LIBRARY

UNIVERSITY LIBRARY

În 1904, anul sărbătoririi centenarului codului civil din Franța, ministrul Justiției numește o comisie în vederea revizuirii lui. Când ajung la examinarea propunerii 212: „Soții își datorează reciproc fidelitate, ajutor și sprijin“, romancierul și dramaturgul Paul Hervieu cere cuvântul:

„Voi emite o propunere care va părea, poate, subversivă și a cărei îndrăzneală o înțeleg; totuși, trebuie să-mi duc argumentul până

la capăt, deci voi continua. Cuvântul iubire nu este înscris în codul civil: el constituie, fără îndoială, baza căsătoriei, e sentimentul care o înnobilează. Or, codul civil este mut. Mi se pare că noi trebuie să semnalăm — repunând în drepturi acest cuvânt — că soții au obligația să se iubească între ei”.²²

Propunerea aceasta, primită cu entuziasm, a fost curând uitată, și trebuie să vedem în acest lapsus legislativ o dovadă de înțelepciune. Oamenii se pot căsători încă fără ca dragostea dintre ei să fie obligatorie și poate va veni chiar o zi când li se va recomanda să nu se iubească prea mult dacă vor o căsnicie durabilă. Căsătoria nu va dispărea, bineînțeles; chiar dacă a devenit un han spaniol în care fiecare vine cu așteptările și aspirațiile lui, ea va rămâne pentru mulți, pe bună dreptate sau nu, un element ce

²² Citat de Irène Théry în *Le Démariage*, Odile Jacob, Poche, 2001, pp. 77-78.

ne diminuează incertitudinile, un fel de fortăreață instituțională menită să ne apere de pornirile năvălășe ale dorinței și de oscilațiile trăirii. Poate că va trebui să amânăm vârsta la care ne căsătorim până după patruzeci de ani, așa cum creștem vârsta de pensionare, pentru a ne asigura că viitorii parteneri au chibzuit îndelung. Atunci va deveni, printr-o ironică răsturnare de situație, nu simbolul conformismului, ca acum, ci simbolul elitei, o aventură a unei minorități, un club exclusivist, rezervat doar unor *happy few*.

Începând cu Secolul Luminilor, o speranță nebunească sălășluiește în societățile noastre: răspândindu-se din sfera privată în spațiul public, limbajul universal al inimii va reconcilia națiunile și va înălța familia pe culmile armoniei. Este o legendă țesută din poezie, în care Binele învinge Răul prin fraternitate și iubire. Odată purificat de urâțeniile lui, sentimentul își va realiza, în sfârșit, esența

divină, devenind un trandafir fără spini. „Comunismul este iubire“, va spune, la Congresul de la Tours, în 1920, un delegat, cu prilejul întemeierii Partidului Comunist Francez. În traducere: cine nu e comunist este, așadar, un partizan al urii și nu mai merită să fie considerat om. Recunoaștem în această doctrină o noțiune inspirată din Evanghelii, dar laicizată; dar creștinismul s-a grăbit să împingă perfecțiunea iubirii în viața de dincolo, plasând-o în afara puterii sărmanelor creaturi care suntem. Ca și cum ar fi presimțit că acest rege schimbător, supus fluxului devenirii omenești, nu-și putea lăsa adoratorii altfel decât descumpăniți sau furioși. Condiția Iubirii Pure: să nu aibă nicio-dată loc pe pământ și să rămână doar ca orizont escatologic. Epoca noastră lipsită de credință este impregnată de idealuri creștine, pe care ea le îmbrățișează fără nicio protecție și le ascunde sub masca disprețului față de religie.

Iubirea trebuie reinventată, a scris Rimbaud²³. Nefericită frază, nu de poet, ci de planificator, de șef de întreprindere care vrea să reconstruiască pentru a-și subordona mai bine vederilor sale propria-i creație. Teoria progresului în materie de sentimente este o teorie a condamnării, pentru că trebuie mereu să ne perfecționăm și ziua de mâine o va face pe cea de astăzi să pară uzată; este imposibil să te odihnești pe laurii victoriei, trebuie să mergi mereu înainte, precum Sisif cel condamnat la o muncă eternă. Or, iubirea nu trebuie reinventată, ci trebuie trăită în toate dimensiunile ei tragice și, în același timp, magice. Ea rămâne miraculoasă pentru că nu poate fi supusă unei reforme, așa cum fericirea, care este prețul ei, nu este accesibilă decât în sclipiri de moment. „O civilizație a iubirii“ (Benedict al XVI-lea) nu este de dorit, așa cum nu este de dorit nici visul gratuității produselor într-o economie de piață: ea

²³ „Nu iubesc femeile. Iubirea trebuie reinventată“ (*Une saison en enfer*).

i-ar supune pe cei mai slabi arbitrarului inimii, fraternităților efemere, domniei capricioase a preferințelor. Sentimentul este o mașină cu care îți distrugi aproapele, fiindcă el creează aleși și excluși. Tot ceea ce ne este dat trebuie să fie plătit, într-o zi, prin recunoștință, ba chiar și prin supunere. Este o societate a decenței, a unei solidarități care trebuie permanent construită, nu una a carității.

Aventurile nefericite ale căsătoriei din dragoste seamănă cu maladiile idealului ucigaș, fiind la fel de iluzorii ca bătăliile lui Don Quijote împotriva morilor de vânt și demonstrând dificultatea noastră de a trăi împreună. Culturile occidentale sunt prinse într-un cerc vicios: ele își doresc cu înfocare două lucruri, fericirea și iubirea, dar acestea se sustrag întruna controlului lor, la fel cum natura își bate joc, prin dereglările sale, prin izbucnirile sale, de voința noastră de a o domina. Ele plătesc scump faptul de a

fi confundat pasiunea cu instituțiile. Lipsa de rațiune a Modernilor de după Secolul Luminilor este prometeismul umorilor, ambiția de a controla intimitatea, fie și numai prin toleranță, și de a face din asta o politică generalizată. Există, de fapt, două moduri prin care societățile stăpânesc emoțiile puternice și trupurile: prin prohibiție și prin permisiune. Una prescrie, încadrează, pedepsește; cealaltă eliberează, deschide, autorizează. Permișiunea este mai subtilă decât interdicția, dar încă și mai subtilă decât autorizarea, pentru că în complexitatea ei există inima, care ne dejoacă planurile și se arată refractară la omagiile pe care i le aducem. Nu putem construi nimic fără pasiune, dar nici nu putem construi nimic durabil pornind doar de la pasiune. Pentru a ieși din această antinomie, trebuie să pariem pe instituții stabile care rezistă trecerii timpului și ne smulg din oscilațiile subiectivității. Dar trebuie ca formele

sociale să nu se reducă la niște simple fluxuri. Într-un anumit sens, e bine să ne bucurăm de deruta utopiilor noastre matrimoniale: asta dovedește că iubirea își păstrează puterea subversivă, că ea rămâne un demon surprinzător care își devorează propriii copii, cerându-le mereu tot mai mult. Mai mult decât căsătoria propriu-zisă, a eșuat încercarea noastră de a o îmblânzi. Ea nu este, cum s-a spus, acel liant care își pune puterea în slujba instituției, ci rămâne un explozibil care ne sare în față. Dinamită, pur și simplu.

BUCURIA DE A TRĂI

BCU IASI / CENTRAL

158

OPERTORIK DER DRALUSYR
PASCAL BRUCHNER

TRAL UN

UNIVERSITÄT LIBRARY

În ceea ce privește moravurile, trăim, de o jumătate de secol încoace, o stranie aventură: cea a unei emancipări care eliberează și totodată asuprește. Numeroase tabuuri au căzut, dar pe ruinele lor au proliferat noi îndemnuri. Acestea nu mai interzic, ci instigă și se situează sub semnul maximalului: trebuie să ne bucurăm mai mult, să iubim mai mult, să câștigăm mai mult, să consumăm mai mult, să speculăm mai mult, să trăim mai mult și fără timpi morți. În toate aceste domenii, excesul

învinge, conform unei logici a profitului, proprie sistemului economiei de piață. Pretutindeni doctrinarii paroxismului standardizat își impun propria lor lege. Ciudată și nefericită aventură pentru generația noastră, iubitoare de romanesc și de dreptate, și care constată cam târziu că acele cuvinte de ordine revoluționare ale sale, cum ar fi furia de a trăi, intensitatea, extazul au devenit sloganuri publicitare, și că hedonismul este ultimul stadiu al capitalismului. (Astăzi, trebuie inventat un hedonism noncomercial, care să includă surpriza, echilibrul, cumpătarea și care să fie mai întâi de toate arta de a trăi împreună cu ceilalți, și nu de a te bucura de unul singur.) Suntem în permanență somați să nu fim mulțumiți cu ceea ce simțim, ci să mergem mai departe, dincolo de limita la care am ajuns. Această lipsă de cumpătare ne seduce, dar ne și distruge, ne otrăvește până și cele mai mărunte bucurii, ne aruncă într-o căutare fără

sfârșit. Să rezistăm acestor miraje, iată în ce ar consta înțelepciunea de care ar trebui să dăm dovadă acum. Eliberarea necontrolată se contrazice în principiul ei și își pregătește propria înfrângere, dacă nu este stăvilită de un simț al limitelor.

În epocile de cenzură morală, trebuie să apărăm dreptul la capriciu, în epocile de permisivitate, dreptul la principiul bunăvoinței. De vreme ce societatea nu ne mai constrânge, dar totuși continuă să ne condiționeze, fiecare trebuie să-și impună propriile sale reguli. Cele mai bune arme în această privință sunt îngăduința și delicatetea: să ne iertăm unii altora slăbiciunile, să nu-i rănim pe cei pe care-i iubim.

Să le mulțumim că există, că ne acceptă așa cum suntem.

Asta înseamnă bucuria de a trăi.

CASATRIA DIN GARGOSYF
PASCAL BRUCKNER

163

CUPRINS

184

LASATORIA NA DRAGOSTE
PASCAL BRUEKNER

1. Catastrofa din noaptea nunții.....	13
2. Divorțul, „otravă iudaică“	25
3. Utopia nupțială	37
4. De la iubirea interzisă la iubirea obligatorie	47
5. Patologiile idealului	59
6. Mierea și cucuta	71
7. Hora amanților plini de ciudă	79
8. Către o despărțire euforică?	87

9. Un minister al Inimilor Frânte?.....	97
10. O agonie în plină glorie	109
11. Tradiția eliberatoare	117
12. A pune din nou rațiune în sentiment.....	127
13. Împreună, despărțiți	139
14. Înfrângerea lui Prometeu.....	147
Bucuria de a trăi	157

PRINT
multicolor

SERVICII TIPOGRAFICE COMPLETE

Str. Bucium nr. 34 Iași
tel.: 0232/211225
fax: 0232/211252

office@printmulticolor.ro
www.printmulticolor.ro

Căsătoria din dragoste este, de fapt, o noțiune inventată târziu, în secolul al XX-lea. La început, dragostea nu și-a găsit locul în interiorul „instituției” numite căsătorie și, oricât de ciudat ar suna pentru noi, occidentalii, există și astăzi multe culturi în care dragostea și căsătoria nu au prea multe în comun. În multe țări, căsătoria este încă o afacere de familie, un *deal* pus la cale și organizat de părinți.

Deși recentă, căsătoria din dragoste pare să-și fi trăit deja epoca de glorie. A trecut de la apogeu direct la criză.

O FASCINANTĂ ISTORIE A CĂSĂTORIEI DIN DRAGOSTE

**ACUM
PENTRU
VIITOR**

Și atunci, ce mai înseamnă căsătoria?
Să fi rămas ea, oare, un simplu mit
al umanității, născut târziu și apus
prea devreme?

Pascal Bruckner este autorul volumelor „Paradoxul iubirii”, „Tirania penitenței”, „Noua dezordine amoroasă”, „Mizeria prosperității”. La Editura Trei puteți regăsi, de asemenea, traduse în limba română, toate romanele lui Pascal Bruckner.

ISBN 978-973-707-553-6

TREI

EDITURATREI.RO